

זהות דתית וזהות מינית הומוסקסואלית

הקונפליקט הזהותי, הבריאות הנפשית ודרכי ההתמודדות

עטרה זבולון

עבודת גמר מחקרית (תזה) כמילוי חלק מהדרישות לקבלת התואר "מוסמך האוניברסיטה"

אוניברסיטת חיפה

הפקולטה לחינוך

החוג לייעוץ והתפתחות האדם

מאי, 2015

זהות דתית וזהות מינית הומוסקסואלית
הקונפליקט הזהותי, הבריאות הנפשית ודרכי ההתמודדות

מאת : עטרה זבולון

בהדרכת : פרופ' משה זיידנר

עבודת גמר מחקרית (תזה) כמילוי חלק מהדרישות לקבלת התואר "מוסמך האוניברסיטה"

אוניברסיטת חיפה

הפקולטה לחינוך

החוג לייעוץ והתפתחות האדם

מאי, 2015

מאושר ע"י _____ תאריך: _____

מדריך העבודה

מאושר ע"י _____ תאריך: _____

יו"ר ועדת ה.מ.א

הכרת תודה

ברצוני להודות לפרופ' זיידנר על העזרה בכתיבת עבודת המחקר. תודה על המקצועיות, ההתייחסות המהירה, והיחס החם. תודה לך על שהאמנת בי ובנושא המחקר לאורך כל הדרך.

תודה מיוחדת לרב רון יוסף שהרים את הכפפה והסכים לעזור ולהפיץ את שאלוני המחקר כדי לקדם ולפתח את עולם המחקר בתחום חשוב זה.

למשתתפים במחקר, אשר הסכימו להשתתף ולחשוף פרטים על חייהם ועל הקשיים איתם הם מתמודדים, תודה על אומץ הלב ועל הנכונות.

תודה רבה למשפחתי ולסבתי שירלי שדחפה אותי לאורך כל דרכי האקדמית והאמינה ביכולותיי.

שלוחה תודה מיוחדת לבעלי היקר, שנכח בכל העליות והמורדות בתהליך המחקר וכתיבתו. על שלא נתן לי לוותר גם כאשר חשבתי להרים ידיים ועל תמיכתו הנפשית והמעשית בכתיבת העבודה.

אחרונות חביבות לבנותיי היקרות, הילה ורעות אשר מוסיפות לי אור בחיי ובאמצעות חיוך וצחוק נותנות לי עוד כוחות להמשיך ולהתקדם.

תוכן העניינים

V.....	תקציר
IX.....	רשימת לוחות
1.....	מבוא
3.....	1. רקע תיאורטי
3.....	1.1 יחסה של החברה הדתית היהודית להומוסקסואליות
3.....	1.2 גיבוש זהות הומו-לסבית
5.....	1.3 גיבוש הזהות ההומוסקסואלית בקרב בעלי זהות דתית
6.....	1.4 השפעותיו של הקונפליקט בין זהות דתית וזהות מינית הומוסקסואלית על בריאות הנפש
7.....	1.4.1 חרדה
7.....	1.4.2 דיכאון
8.....	1.4.3 תחושת בדידות
8.....	1.5 אופני התמודדות בקרב הומוסקסואליים וההשפעה על תחושות נפשיות
10.....	2. מטרת המחקר הנוכחי
10.....	2.1 השערות המחקר
11.....	3. השיטה
11.....	3.1 המדגם
11.....	3.2 כלי המחקר
11.....	3.2.1 שאלון דמוגרפי
11.....	3.2.2 שאלון רמת דתיות
12.....	3.2.3 שאלון למדידת הקונפליקט בין נטייה מינית וזהות דתית
12.....	3.2.4 שאלון למדידת חרדה מצבית תכונתית
13.....	3.2.5 שאלון לבדיקת תחושת בדידות
13.....	3.2.6 שאלון למדידת אסטרטגיות התמודדות
14.....	3.2.7 שאלון למדידת דיכאון
14.....	3.3 הליך
16.....	4. ממצאים
17.....	4.1 קשרים בין כל משתני המחקר
18.....	4.2 קונפליקט זהותי והבריאות נפשית
23.....	4.3 זוגיות, קונפליקט זהותי ובריאות נפשית
24.....	4.4 דרכי התמודדות
27.....	5. דיון
34.....	5.1 השלכות המחקר

34.....	השלכות יישומיות למחקר.....	5.2
35.....	מגבלות המחקר.....	5.3
36.....	מחקרים עתידיים.....	5.4
38.....	סיכום.....	5.5
39.....	ביבליוגרפיה.....	6
44.....	נספחים.....	7
44.....	נספח מספר 1 – שאלון דמוגרפי.....	7.1
45.....	נספח מספר 2 – שאלון רמת דתיות.....	7.2
46.....	נספח מספר 3 – שאלון למדידת הקונפליקט בין נטייה מינית וזהות דתית.....	7.3
48.....	נספח מספר 4 – שאלון למדידת חרדה תכונתית.....	7.4
50.....	נספח מספר 5 – שאלון למדידת חרדה מצבית.....	7.5
52.....	נספח מספר 6 – שאלון לבדיקת תחושת בדידות.....	7.6
54.....	נספח מספר 7 – שאלון למדידת אסטרטגית התמודדות.....	7.7
56.....	נספח מספר 8 – שאלון למדידת דיכאון.....	7.8

זהות דתית וזהות מינית הומוסקסואלית

הקונפליקט הזהותי, הבריאות הנפשית ודרכי ההתמודדות

עטרה זבולון

תקציר

בישראל עד שנות האלפיים, הומו-דתי או לסבית-דתית נחשבו כ"אוקסימורון", זאת מתוך הגישה וההנחה הרווחת בתקופה זו שהתופעה "אינה קיימת" בתוך הציבור הדתי בישראל (שביידל, 2001). סקירה מעמיקה של הספרות המחקרית לא העלתה מחקרים משמעותיים הנוגעים לנושא של הומוסקסואליים דתיים בישראל. ייתכן כי התקיימו דיונים מועטים ולא פורמליים ברחבי המדיה בנושא אך לא נמצא כי היו בעלי השפעה רבה בתחום. סביר להניח כי ההתייחסות להומוסקסואליים דתיים התבססה על חומרתה של תפיסת ההומוסקסואליות בהלכה היהודית לפיה אדם המקיים יחסים הומוסקסואליים נידון לא רק כ"בעל עבירה" בדומה לעבריינים אחרים, אלא כמי שפועל נגד הטבע. האיסור על שני גברים לקיים יחסי מין זה עם זה הוצא איסור מהתורה, ונכלל באיסורי העריות, "וְאֶת-זָכָר לֹא תִשָּׁב, מִשְׁכָּבֵי אִשָּׁה: תוֹעֵבָה, הוּא" (ויקרא יח, כב), "וְאִישׁ, אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת-זָכָר מִשְׁכָּבֵי אִשָּׁה - תוֹעֵבָה עָשׂוּ, שְׁנֵיהֶם; מוֹת יוּמָתוּ, דְּמֵיהֶם בָּם" (ויקרא כ, יג). אמנם בשנים האחרונות השיח בסוגייה הנוגעת להומוסקסואליים דתיים עולה ומתרחב וּאֲפֶשֶׁב אף לשמוע מעט קולות רבניים הקוראים לגיבוש פתרונות להכלתם של הומוסקסואליים תחת קורת גג ההלכה היהודית, אבל ההתנגדות ההלכתית והחברתית-דתית כלפי הומוסקסואליים בישראל עדיין בשיאה.

תאוריית קונפליקט הזהות (Baumeister et al., 1985) טוענת כי כאשר לאדם שתי זהויות או יותר אשר הן מנוגדות האחת לשניה בדרישותיהן ובערכים שלהן מתעורר בקרב הפרט קונפליקט בין שתי הזהויות. מחקרים אשר נערכו בקרב הומוסקסואליים נוצרים בחנו את סוגיית הקונפליקט אשר מתקיים בין זהות דתית וזהות מינית הומוסקסואלית ומצאו כי אכן, הם חווים קונפליקט זהות כפי שמוגדר בתאוריית הקונפליקט, וכי יש לו השפעות על בריאותם הנפשית של אוכלוסייה זו (Dahl & Galliher, 2012; Dahl & Galliher, 2010; Lalich & McLaren, 2010; Levy & Reeves, 2011; Schick & Liddle, 2008).

בעולם המחקרי כיום ישנו מיעוט מחקרים בעלי אופי כמותני אשר בוחנים את סוגיית הקונפליקט המתקיים בין זהות מינית הומוסקסואלית וזהות דתית ואת בריאותם הנפשית של הומוסקסואליים דתיים. בנוסף לכך כמעט לא קיימים מחקרים בסוגייה זו בעולם היהודי בכלל ובעולם הדתי בישראל בפרט. מכאן נובעת מטרת המחקר העיקרית אשר היא לבחון באופן כמותני אם מתקיים קונפליקט זהותי בקרב הומוסקסואליים דתיים בישראל, ומה ההשפעה של קונפליקט זה על בריאותם הנפשית. בנוסף לכך בוחן המחקר את ההבדלים בבריאות הנפשית של הומוסקסואליים דתיים אל מול הומוסקסואליים חילוניים. מטרתו האחרונה של המחקר היא לבדוק מהם דרכי ההתמודדות בהם משתמשים הומוסקסואליים דתיים בהתמודדותם עם תחושת הקונפליקט הזהותי ועם הקשיים הקשורים בנטייתם המינית.

השערות המחקר העיקריות הן:

1. ימצא קשר חיובי מובהק בין רמת הדתיות של הפרט ותחושת קונפליקט בין הזהות המינית ההומוסקסואלית והזהות הדתית.
  2. ימצא קשר חיובי מובהק בין תחושת הקונפליקט של הפרט ורמות של חרדה, דיכאון ובדידות.
  3. ימצא קשר חיובי מובהק בין רמת הדתיות של המשתתפים ורמות של חרדה, דיכאון ובדידות.
  4. יימצאו הבדלים מובהקים בין הומוסקסואליים חילוניים ובין הומוסקסואליים דתיים ברמות החרדה, הדיכאון והבדידות. יימצא כי הומוסקסואליים דתיים יראו רמות גבוהות יותר של משתנים אלו.
  5. ימצאו הבדלים בין משתתפים דתיים הנמצאים בזוגיות לכאלה שאינם נמצאים בזוגיות במידת הקונפליקט הזהותי שלהם. יימצא כי הומוסקסואליים דתיים אשר נמצאים בזוגיות יהיו בעלי רמות קונפליקט נמוכות יותר מאשר כאלו אשר אינם נמצאים בזוגיות.
  6. ימצא כי הימצאות בקשר זוגי תהיה גורם ממתן בקשר בין מידת קונפליקט לבין בדידות, דכאון וחרדה.
  7. ימצא קשר חיובי מובהק בין תחושת קונפליקט ואופן התמודדות – ממוקדת רגש ונמנעת.
  8. התמודדות נמנעת תהיה גורם מתווך בקשר שבין תחושת קונפליקט לבין חרדה ודיכאון.
- 144 הומוסקסואלים השתתפו במחקר, מתוכם 73 אשר מגדירים עצמם כדתיים ו 71 חילוניים. רוב משתתפי המחקר נולדו בישראל. מעט יותר ממחצית משתתפי המחקר לא נמצאים בקשר זוגי והיתר

נמצאים בקשר זוגי. כמעט מחצית ממשתתפי המחקר הם בעלי השכלה אקדמאית מלאה וכמעט מחציתם בעלי השכלה תיכונית.

המשתתפים ענו על השאלונים הבאים: שאלון דמוגרפי, שאלון לבדיקת תחושת בדידות - The UCLA Loneliness scale (Russell, 1996), שאלון למדידת אסטרטגיות התמודדות - CISS - SSC (Endler & Parker, 1990) שאלון למדידת דיכאון CES-D (Radloff, 1977), שאלון למדידת חרדה מצבית תכונתית State – Trait Anxiety Inventory (Spielberger, Gorsuch & Lushene, 1970), שאלון רמת דתיות (בן מאיר וקדם, 1979) ושאלון למדידת הקונפליקט בין נטייה מינית וזהות דתית. השאלון למדידת הקונפליקט נכתב לצורכי המחקר ומוודד את רמת הקונפליקט בין הזהות הדתית והנטייה המינית של הפרט בשלושה מימדים: קוגניטיבי, רגשי והתנהגותי.

כפי ששוער, הומוסקסואלים דתיים חווים קונפליקט בין זהותי וככל שרמת הדתיות שלהם עולה כך תחושת הקונפליקט עולה. נמצא כי לקונפליקט הזהותי ישנו השפעה על בריאותם הנפשית של הומוסקסואליים וכי מתקיים קשר חיובי בין תחושת הקונפליקט ורמות של חרדה, דיכאון ובדידות. בנוסף לכך נמצא במחקר זה כי ישנם הבדלים מובהקים בין הומוסקסואליים דתיים וחילוניים בבריאות הנפשית וכי הומוסקסואליים דתיים חווים רמות גבוהות יותר של חרדה, דיכאון ובדידות. עוד נמצא כי הומוסקסואליים דתיים אשר נמצאים בזוגיות חווים רמות נמוכות יותר של קונפליקט זהותי אך בניגוד למשוער לא נמצאה השפעה ממתנת למשתנה הזוגיות על הקשר שבין תחושת הקונפליקט ובריאות נפשית. בהתאם להשערת המחקר הנוגעות לסוגיית דרכי ההתמודדות של הפרט עם הנטייה המינית והקונפליקט הזהותי נמצא כי מתקיים קשר חיובי בין תחושת קונפליקט והתמודדות ממוקדת רגש, אך בשונה מהמשוער לא נמצאה השפעה מתוכת להתמודדות נמנעת על הקשר שבין התמודדות נמנעת ותחושות של חרדה ודיכאון.

המחקר הנוכחי, תורם לשיח המתקיים בימים אלו בנוגע לסוגייה של הומוסקסואליים בחברה הדתית בישראל ומעלה את המודעות בדבר קיומם של כאלה אשר הם בעלי זהות מינית הומוסקסואלית ובעלי זהות דתית. בנוסף לכך הוא מאפשר לרבנים ולאנשי מקצוע אשר אליהם פונים הומוסקסואליים בעלי זהות דתית, להכיר את אשר מתחולל בנפשו של אדם אשר מתמודד עם הניגודיות הקיימת בין זהותו הדתית וזהותו המינית הומוסקסואלית אשר לשתיהן הוא חש מחויבות גדולה. המחקר מאפשר להבין את הקושי הגדול אתו מתמודדים הומוסקסואליים דתיים ואת ההשפעות של קונפליקט זהותי זה על

בריאותם הנפשית. באמצעות ידע זה יכולים אנשי המקצוע והרבנים אשר מספקים מענה להומוסקסואליים דתיים אשר פונים אליהם לעזרה, לתת מענה רגשי מתאים.

רשימת לוחות

- לוח 1: הקשרים אשר נמצאו בין משתני המחקר העיקריים ואשר נבדקו על כלל הקבוצה 17
- לוח 2: הקשרים אשר נמצאו בין משתני רמת דתיות, תחושת קונפליקט ובריאות נפשית לפי הגדרה דתית 20
- לוח 3: תיאור סטטיסטי עבור משתני המחקר, עבור משתתפים דתיים וחילונים 21
- לוח 4: הקשרים אשר נמצאו בין המשתנה תחושת קונפליקט ובין משתני סגנון התמודדות לפי הגדרה דתית 24

מבוא

להומוסקסואליים ולסביות רבים, חיי הדת הם חלק מרכזי בחייהם. חיי הדת מהווים בסיס ערכי אשר יוצר סביבו חיי קהילה קרובים, לצד תמיכה רגשית ומקור פניה ברגעי קושי (Deutsch, Coleman & Marcus, 2006). עם זאת, התורה וההלכה עליהן נסמכים חיי הדת היהודית, רואות בהומוסקסואליות חטא שדינו מיתה (ויקרא יח, כב). רוב המוסדות הדתיים אינם מוכנים לקבל ואף להכיר בהומוסקסואליות (Mark, 2008). דבר זה גורם לכך שלרוב, אדם שמגדיר עצמו כבעל זהות דתית לפי ההלכה היהודית, לצד זהות הומו-לסבית, עלול להיתקל בקונפליקט חמור בין שתי הזהויות.

תאוריית קונפליקט הזהות לפי Baumeister et al. (1985) מתארת את קונפליקט הזהות כמצב אשר בו הפרט חש מחויבות לשתי זהויות או יותר אשר הן בעלות מאפיינים המנוגדים זה לזה ואשר יוצרות בקרב הפרט תחושה כי ניגודיות זו היא בלתי נסבלת. כדי שיתקיים קונפליקט זהות, נדרשים להתקיים שני תנאים. האחד, קיומם של ריבוי זהויות בקרב הפרט והשני, מחויבות אישית חזקה לשני מרכיבים זהותיים נפרדים בעלי מאפיינים מנוגדים זה לזה. תאוריה זו מגדירה בצורה המתאימה ביותר את המצב הזהותי המתרחש בקרב הומוסקסואליים דתיים, אשר חשים תחושת מחויבות חזקה לזהותם הדתית ולזהותם המינית ההומוסקסואלית. הקונפליקט הזהותי אותו חווים הומוסקסואליים דתיים נחלק לשניים. חלקו הראשון, הוא הקונפליקט הפנימי בין אמונותיו הדתיות של הפרט וזהותו המינית. חלקו השני של הקונפליקט הוא חיצוני, אשר מושפע ממידת הקבלה של סביבתו של הפרט את נטייתו המינית (Rodriguez, 2010; Subhi & Geelan, 2012).

הספרות המחקרית הקיימת בוחנת את האינטראקציה בין הזהות הדתית והזהות המינית של אינדיווידואליים בעלי נטייה מינית הומו-לסבית והשפעותיה מכיוונים שונים. ישנם מחקרים (Dahl & Galliher, 2012; Lalich & McLaren, 2010; Levy & Reeves, 2011) אשר עוקבים אחר התהליך שעובר הפרט, מהנקודה בה הוא מכיר בנטייתו המינית ובקונפליקט שבין נטייתו לזהותו הדתית, ועד לפתירת הקונפליקט. מחקרים אחרים (Dahl & Galliher, 2010; Schuck & Liddle, 2008) מתמקדים ברגשות ובקשיים הנפשיים אליהם נקלע הפרט בעקבות הקונפליקט, בעוד ישנם כאלה אשר בוחנים את הפתרונות השונים שקיימים עבור הקונפליקט (Barton, 2010; Pitt, 2009; Schuck & Liddle, 2008). רוב המחקרים שבוצעו עד כה, הם איכותניים אשר נערכו על הומוסקסואליים נוצריים.

זאת לעומת מספר מצומצם מאוד של מחקרים בנושא הקונפליקט הזהותי אשר נערכו במדגמים הומו-
לסביים יהודיים בחו"ל או בישראל (Mark, 2008; Shilo & Savaya, 2012).

הדת הנוצרית והדת היהודית בישראל הן בעלות קווי אופי שונים האחת מן השניה. אחד מן
ההבדלים אשר נוגע לאוכלוסייה ההומוסקסואלית והלסבית הוא מידת פתיחותם של מוסדות הדת כלפי
אוכלוסייה זו. הדת הנוצרית נחלקת לזרמים רבים, מן הקיצוניים שבהם, אשר אינם מוכנים לקבל את
האוכלוסייה ההומולסבית ועד המתונים יותר, אשר רואים באוכלוסייה זו כחלק בלתי נפרד מאוכלוסיית
המאמינים הנוצרית (Levy & Reeves, 2011). מגוון זה מביא לידי כך שאפשר למצוא קהילות וכנסיות
רבות בהן אדם בעל נטייה מינית הומוסקסואלית חש כי נטייתו אינה מנוגדת לזהותו הדתית והיא
מקובלת בדת בה הוא מאמין. לעומת זאת, המצב בחברה הדתית בישראל שונה לחלוטין. כמעט ולא
קיימות קהילות המקבלות באופן מוצהר את בעלי הנטייה ההומוסקסואלית. מוסדות הדת והרבנים
המובילים אותן, רואים באוכלוסייה זו כחוטאים אשר הולכים נגד טבע האדם ועל כן מנדים אותם מתוך
החברה הדתית בישראל.

מכל זאת נובע כי למחקר על התחושות הנפשיות ודרכי ההתמודדות של הומוסקסואלים דתיים
בישראל, אשר חווים תחושה של קונפליקט בין זהותם המינית ההומוסקסואלית וזהותם הדתית, תחום
שכמעט שלא נחקר עד כה, ישנה חשיבות רבה. תוצאות מחקר זה יכולות להיות בעלות השפעה הן בהעלאת
המודעות בקרב אוכלוסיית החוקרים והמטפלים לקשיים העומדים בפני הומוסקסואליים דתיים בישראל,
והן בהבנת החוויות הנפשיות שחווים אלה המשתייכים לאוכלוסייה זו.

המחקר הנוכחי יעסוק בהשפעות הנפשיות שיש לקונפליקט בין זהות דתית וזהות מינית
הומוסקסואלית, בדרכי ההתמודדות של הומוסקסואליים דתיים ובהבדלים בין הומוסקסואליים דתיים
והומוסקסואליים חילוניים בישראל.

1. רקע תיאורטי

1.1. יחסה של החברה הדתית היהודית להומוסקסואליות

בישראל עד שנות האלפיים, הומו-דתי או לסבית-דתית נחשבו כ"אוקסימורון", זאת מתוך הגישה וההנחה הרווחת בתקופה זו שהתופעה "אינה קיימת" בתוך הציבור הדתי בישראל (שביידל, 2001). סקירה מעמיקה של הספרות המחקרית לא העלתה מחקרים משמעותיים הנוגעים לנושא של הומוסקסואליים דתיים בישראל. ייתכן כי התקיימו דיונים מועטים ולא פורמליים ברחבי המדיה בנושא אך לא נמצא כי היו בעלי השפעה רבה בתחום. סביר להניח כי ההתייחסות להומוסקסואליים דתיים התבססה על חומרתה של תפיסת הומוסקסואליות בהלכה היהודית. לפיה, אדם המקיים יחסים הומוסקסואליים נידון לא רק כ"בעל עבירה" בדומה לעבריינים אחרים, אלא כמי שפועל נגד הטבע. האיסור על שני גברים לקיים יחסי מין זה עם זה הוא איסור מהתורה, ונכלל באיסורי העריות, "וְאֶת-זָכָר לֹא תִשָּׁב, מִשָּׁכְבֵי אִשָּׁה: תוֹעֵבָה, הוּא" (ויקרא יח, כב), "וְאִישׁ, אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת-זָכָר מִשָּׁכְבֵי אִשָּׁה - תוֹעֵבָה עָשׂוּ, שְׁנֵיהֶם; מוֹת יוּמָתוּ, דְּמִיָּהֶם בָּם" (ויקרא כ, יג). האיסור על יחסים הומוסקסואליים בין נשים נלמד מהפסוק "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ-מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם-בָּהּ, לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא, י"ח, ג'). עם זאת, לפי ההלכה, יחסים חד מיניים נשיים אינם נתפסים באותה החומרה כמו יחסים חד מיניים גבריים (קוליק וחדד, 2012). בנוסף להלכה אשר אוסרת הומוסקסואליות, בחברה הדתית, ישנה חשיבות רבה להקמת בית והולדת ילדים (שביידל, 2001). כבר מרגע הולדתו של ילד למשפחה, מברכים את ההורים בכך שבנם או בתם יזכו "להקים בית בישראל" ולהקים דור חדש לעם היהודי. דגש חברתי זה, נוגד גם הוא את האפשרות של קיום אופי חיים בעל זהות הומו-לסבית בחברה הדתית ומוביל גם הוא להיווצרות הקונפליקט הזהותי.

1.2. גיבוש זהות הומו-לסבית

תהליך גיבוש הזהות של הומוסקסואליים, הוא תהליך ייחודי בעל מאפיינים שונים מתהליכי גיבוש זהות בכלל האוכלוסייה. בתהליך זה נכללים אלמנטים מורכבים, כגון: התמודדות עם לחצים חברתיים ואישיים הקשורים לנטייה המינית והתמודדות עם פגיעה ודחייה חברתית על רקע נטייתם המינית. תהליך זה מתחיל בגיל הילדות עם ההכרה במשיכה לבני אותו המין ונמשך שנים רבות לתוך תקופת הבגרות (Floyd & Stein, 2002).

אחד המודלים הנצפים ביותר בתהליך גיבוש הזהות המינית בקרב האוכלוסייה ההומו-לסבית הוא המודל של Troiden (1989), לפיו הפרט עובר ארבעה שלבים עד לגיבוש הזהות המינית ההומו-לסבית. השלב הראשון בתהליך גיבוש הזהות המינית מתרחש בגיל הילדות, ובו הפרט נעשה מודע למשיכתו המינית לבני אותו המין. השלב השני הוא שלב בלבול הזהות, בו חש הפרט חוסר בהירות לגבי זהותו המינית ומתחיל להתנסות ביחסים מיניים עם בני מינו. להתנסות זו ישנה חשיבות רבה לתהליך גיבוש הזהות מכיוון שהיא מאפשרת לפרט להביא את נטייתו המינית לידי ביטוי, דבר הגורם לביסוס או תהייה באשר לנטייתו. בשלב השלישי, מגיע האינדיבידואל להכרה בנטייתו המינית ומגבש את זהותו כהומוסקסואל או לסבית ומגיע לידי החלטה באשר לחשיפת נטייתו. אם הפרט החליט לחשוף את נטייתו, הוא ייחשף בתחילה באופן חלקי ובהמשך באופן נרחב יותר. החשיפה הראשונית תהיה, בדרך כלל, בפני חבר קרוב, לרוב בעל נטייה דומה. בנוסף לכך, בשלב זה יוצר האדם קשר עם אנשים אחרים בעלי נטייה הומוסקסואלית. קשר זה עוזר לפרט לעבור לשלב האחרון של גיבוש זהות הומו-לסבית, בו הוא מאמץ אורח חיים הומוסקסואלי, מתנסה בקשר רומנטי עם בן אותו המין וחושף את נטייתו המינית לסביבתו ההטרוסקסואלית (Troiden, 1989).

מחקרים מאוחרים יותר מצביעים על כך שישנם משתנים המשפיעים על תהליך גיבוש הזהות של הומואים ולסביות. במחקרם של Floyed & Stein (2002), נמצא כי הגיל שבו מתחיל הפרט את תהליך גיבוש הזהות המינית, ישפיע הן על התהליך עצמו והן על הגיל שבו יגיע לגיבוש זהות מינית הומוסקסואלית. החוקרים מצאו שתהליך גיבוש זהות הומו-לסבית שמתחיל בגיל צעיר ישפיע מאוד על המצב הנפשי של הפרט והוא עלול לסבול מדיכאון עמוק, יותר מכאלה שהחלו את התהליך בגיל מבוגר יותר. כמו כן, (Daimond, 2002, בתוך Dahl & Galliher, 2012) מצאה כי גם גנים, הורמונים, בשלות נפשית, השפעות בין אישיות ונורמות חברתיות הם בעלי השפעה על הזהות המינית ועל גיבוש זהות הומו-לסבית.

משתנה נוסף המשפיע על תהליך גיבוש הזהות ההומו-לסבית הוא רמת ההומופוביה המופנמת, שהיא תוצאה של הפנמת עמדות ורגשות שליליים כלפי התנהגות הומוסקסואלית. המשמעות של הפנמה זו בקרב הומוסקסואליים ולסביות, היא עוינות כלפי הומוסקסואליות בכלל וכלפי העצמי בפרט (קוליק וחדד, 2012). כמו כן, מחקרים שונים מצביעים על קשר בין ההומופוביה מופנמת לבין תחושות נפשיות, כגון: אשמה, הערכה עצמית נמוכה, בעיות בקשרים בינאישיים וקשיי הסתגלות פסיכולוגיים. בנוסף,

נמצא כי רמה נמוכה של רגשות שליליים בקרב בעלי נטייה הומו-לסבית כלפי התנהגות הומוסקסואליות תורמת לגיבוש זהות הומו-לסבית מפותחת. (Harris, Cook & Kashubeck - West, 2008; Levy & Reeves, 2011; Ream & Savin - Williams, 2005)

1.3. גיבוש הזהות ההומוסקסואלית בקרב בעלי זהות דתית

לפי המודל של Toriden (1989), שהוזכר לעיל, בשלב הראשון נעשה הפרט מודע למחשבותיו ולמשיכתו לבני אותו המין. שלב זה במודל משמש פרק זמן חשוב, בו לומד הפרט להכיר באופן מודע בנטייתו ההומו-לסבית (Rodriguez, 2010). עבור הומואים ולסביות דתיים, זהו מפגש ראשון עם ההבנה האישית, כי תפיסותיהם הדתיות, אשר שוללות הומוסקסואליות ואשר מקובלות בחברה שבהם הם חיים, אינן תואמות את נטייתם המינית. מפגש זה מעורר בפרט קונפליקט פנימי בין שתי הזהויות הדתית והמינית ההומוסקסואלית, קונפליקט אשר הפרט יבקש לפתור בהמשך גיבוש זהותו המינית בדרך זו או אחרת.

התפיסות הדתיות של הפרט מושפעות לרוב מהתפיסות הדתיות בחברה שבה הוא חי. בקרב חברות דתיות שמרניות מקובלות תפיסות הומופוביות ואנטי הומוסקסואליות (Ream & Savin - Williams, 2005). יחידים בעלי נטייה מינית הומוסקסואלית, שחיים בחברה דתית שמרנית, עלולים לחוות קושי רב בקבלת נטייתם המינית בעקבות הפנמה של תפיסות אלה. דוגמה לכך אפשר לראות במחקרם של Schuck & Liddle (2008), אשר מצא כי רוב המשתתפים דיווחו על כך שבצעירותם הכמרים או הקהילה שבה הם חיו, עסקו בדרשותיהם ביחסים הומוסקסואליים. המסר שהועבר על ידי אנשי הקהילה הנוצרית היה שיחסים בין בני אותו המין הם חטא וכי הומוסקסואלים הם רעים וחוטאים, שסופם להגיע לגיהנום. חלק מהמשתתפים דיווחו כי מובילי הקהילה הדתית הבהירו כי אדם טוב, נוצרי ומאמין, לא יכול להיות הומוסקסואל. המשתתפים העידו כי מסרים אלו, אותם הפנימו מגיל צעיר, הקשו עליהם מאוד לקבל את נטייתם המינית.

בעקבות הקושי לקבל את הנטייה המינית, ישנו ניסיון של הומוסקסואליים דתיים להדחיק או להעלים את נטייתם המינית אם זו אינה עולה בקנה אחד עם הנטייה ההטרוסקסואלית המקובלת. רבים מהמשתתפים במחקרים שונים העידו כי ניסו להיפטר מתשוקותיהם הלא מקובלות על ידי התקרבות לדת אליה הם משתייכים. נבדקים אלו התפללו יותר, קראו יותר בתנ"ך וביקשו מהאל שישנה את נטייתם

המינית (Dahl & Galliher, 2012; Garcia et al., 2008; Levy & Reeves, 2011). מלבד התפילה, בוחרים חלק מהאנשים לפנות לטיפול המרה, אשר מנסים לשנות את נטייתו המינית של הפרט בעזרת טיפולים התנהגותיים שלרוב אינם יעילים (Pitt, 2010).

בניסיון לגבש את זהותו המינית ההומוסקסואלית ולאחר שמתעוררת המודעות של הפרט לקונפליקט שבין זהותו הדתית ונטייתו המינית, מתחיל שלב של למידה. בתקופה זו מתבצעת חקירה ואיסוף מידע בכל הנוגע לתפיסות והאמונות הקיימות בדת. הפרט בוחן את התייחסותה של הדת לנושאי חיים שונים, כגון: גירושים, התאבדות, שאלות מוסריות וכיוצא בזה, עם תשומת דגש מיוחד בכל הנוגע לאמונות המתייחסות להומוסקסואליות. חקירה זו מתבצעת במטרה לבחון בצורה מעמיקה את עמדותיו האישיות, ומידת הסכמתו של הפרט עם תפיסות ואמונות אלו (Levy & Reeves, 2011). עבור חלק מהאנשים, תהליך למידה זה הוא פנימי ואישי, בו הפרט לומד, אוסף את המידע, מקיים דיון בינו לבין עצמו, ומגבש לבדו את דעותיו לגבי הידע שנאסף. אולם, ישנם כאלו אשר נעזרים בזמן תהליך הלמידה בסביבה החיצונית, קרובה ורחוקה, כדי לגבש את אמונותיהם ותפיסותיהם. מתוך אלו אשר פונים לקבלת עזרה ותמיכה מסביבתם, ניתן להבחין בפניה לשני סוגים מרכזיים של מקורות תמיכה: מקורות גלויים ומקורות אנונימיים. במקרים בהם הפנייה היא למקורות גלויים, מתרחשת פניה גלויה לאנשים קרובים או מוכרים, כגון חברים, הורים או איש הדת בקהילה שבה הם חיים. לעומת זאת, עומדת בפני הפרט אפשרות נוספת שהיא פנייה למקורות בהם אפשר לשמור על אנונימיות. דוגמה למקור אנונימי הוא אתרי אינטרנט ופורומים שונים, בהם ההרשמה היא באמצעות כינוי בלבד, ללא הצורך בחשיפת פרטים אישיים. במקורות אלו ישנה אפשרות לקרוא ולהגיב לסיפורים ולקונפליקטים של הומוסקסואליים אחרים, וכן לשתף בלבטיהם ובסיפורם האישי (Dahl & Galliher, 2010).

1.4. השפעותיו של הקונפליקט בין זהות דתית וזהות מינית הומוסקסואלית על

בריאות הנפש

מסרים אנטי הומוסקסואלים אשר נפוצים בחברות הדתיות עלולים להקשות על הומוסקסואליים דתיים בקבלת נטייתם המינית וכן ליצור סתירה בין הזהות הדתית של הפרט וזהותו המינית. סתירה זו עלולה להוות מקור לתחושות נפשיות שונות בקרב אלה המתמודדים איתה. התחושות העיקריות אשר

מוכרות בספרות המחקרית הן: חרדה, דיכאון ובדידות (שביידל, 2001; Barnes & Meyer, 2012; Dahl & Galliher, 2010; Schuck & Liddle, 2001).

1.4.1. חרדה

מחקרים שונים (Frisell et al., 2009; Lewis, 2009) אשר נערכו בקרב האוכלוסייה ההומוסקסואלית, מראים כי הסיכון לחוות חרדה גדול פי שניים בהשוואה לאוכלוסייה ההטרוסקסואלית. באוכלוסייה ההומוסקסואלית נוצרת נמצא כי תחושת החרדה אשר חוו הנבדקים הייתה מושפעת מן הקונפליקט בין אמונותיהם הדתיות, אשר שוללות הומוסקסואליות ובין נטייתם המינית. כמו כן, נמצא שהפנמה של דעות אנטי הומוסקסואליות, הנפוצות בחברות דתיות, משפיעה גם היא על רמת החרדה של הפרט (Barnes & Meyer, 2012). Rodriguez (2010) מציג טענה אשר אומרת כי ככל שהפרט אדוק יותר באמונותיו וככל שסביבתו אדוקה יותר, כך ישנו סיכוי שרמת החרדה שאותה הוא חווה תהיה גבוהה יותר.

1.4.2. דיכאון

במחקרים שונים (Marshel et al., 2011; Shenkman & Shmotkin, 2011) נמצא שאנשים בעלי זהות מינית הומוסקסואלית הם בעלי סיכון גבוה יותר לחוות דיכאון מכלל האוכלוסייה. Marshel et al. (2011) הראו כי הסיכון נובע מתחושת אפליה, סטיגמה וקורבנות אליה נחשפים הומוסקסואליים בחברות הומופוביות, המגיבות בצורה שלילית לנטייתם ולהתנהגותם המינית. רמות גבוהות של דיכאון בקרב הומוסקסואליים מוסברת גם על ידי קונפליקט אשר נוצר בפרט, בעקבות דחייה וחוסר קבלה של הנטייה ההומוסקסואלית על ידי החברה הסובבת אותו (McLaren, Jude & McLachlan, 2007).

בדומה לאוכלוסייה ההומוסקסואלית הכללית, במחקרים שונים (Dahl & Galliher, 2010; Levy & Reeves, 2011) שנעשו בקרב אוכלוסיות של הומוסקסואליים נוצרים נמצא כי רבים מדווחים על תחושה של דיכאון. התקופה העיקרית שבה נטו הנבדקים לחוש דיכאון הייתה בשלבים הראשונים של הקונפליקט בין הנטייה המינית והזהות הדתית. כך לדוגמה, במחקרם של Garcia, Gray - Stanley &

Ramirez - Valles (2008) סיפרו המשתתפים במחקר כי חוו תחושות של דיכאון בתקופת ההתבגרות בעקבות הפחד מהגיהנום וההתמודדות עם הקונפליקט בין אמונתם לבין נטייתם המינית.

1.4.3. תחושת בדידות

McLaren, Jude & McLachlan (2007) הראו במחקרם כי הומוסקסואלים באוכלוסייה הכללית חווים בדידות בעקבות תחושת הסטיגמה האנטי הומוסקסואלית אשר נפוצה בחברה הסובבת אותם. כמו כן, הם מצאו כי הומוסקסואלים אשר לקחו חלק בזוגיות קרובה חשו רמות נמוכות יותר של בדידות.

תחושת הבדידות של הומוסקסואלים דתיים נובעת גם היא מתחושת הסטיגמה האנטי הומוסקסואלית הקיימת בחברה הדתית, אך ישנם גורמים נוספים המשפיעים על תחושה זו. בסיפורים שונים של צעירים הומוסקסואלים המשתייכים לחברה הדתית חוזר תיאור של התחושה כי אני, הפרט, יחיד בעולם עם נטייה מינית הומוסקסואלית. מכיוון שהתפיסה הדתית אינה מקבלת את הנטייה ההומוסקסואלית, לרוב לא מתקיים דו שיח בנושא של מיניות הומוסקסואלית ובכך נותר הפרט בתחושת בדידות ומחשבה כי אין בחברה שלו אחרים בעלי נטייה דומה (שביידל, 2001). בנוסף לכך החשש מתגובתה של הסביבה לנטייה המינית של הפרט, הפחד מכך שלא יקבלו אותו עם נטייתו המינית ואף ינדו אותו, מביאים את הפרט להסתגר בתוך עצמו ולא לשתף את סביבתו בכל הנוגע לנטייתו המינית ובכך נוצרת בפרט תחושת הבדידות (McAndrew & Warne, 2010).

1.5. אופני התמודדות בקרב הומוסקסואלים והשפעה על תחושות נפשיות

אופן ההתמודדות עם קשיים של הומוסקסואלים שונה מאופן ההתמודדות של הטרוסקסואלים. נמצא, שהומוסקסואלים נטו להתמודדות נמנעת או ממוקדת רגש יותר מאשר אנשים בעלי מיניות הטרוסקסואלית. ההשערה היא, שתחושת הסטיגמה האנטי הומוסקסואלית הנפוצה בחברה פוגעת בתחושת השליטה של הפרט ומייצרת תחושה של חוסר ישע. לכן, לפי טענת החוקרים, נוקטים הומוסקסואלים באופן של התמודדות נמנעת (Sandfort et al., 2009; Talley & Bettencourt, 2011).

במחקרים נמצא שאופן ההתמודדות של הפרט הוא בעל השפעה על גורמים נפשיים ובריאותיים של הפרט. התמודדות ממוקדת רגש ונמנעת, אותה מפגינים הומוסקסואליים, נמצאה כבעלת קשר חיובי עם תחושות נפשיות כגון דיכאון וחרדה (David & Knight, 2008; Sandfort et al., 2009).

אף על פי שאופני ההתמודדות של הומוסקסואליים דתיים לא נבדקו עד כה, נוכל לשער כי לקונפליקט אותו חווים הומוסקסואליים דתיים, המושפע רבות מן הסטיגמה בחברה הדתית המתנגדת להומוסקסואליות, תהיה השפעה משמעותית על אופני ההתמודדות שלהם ולכן גם על בריאותם הנפשית. על כן, חשוב לבדוק את הקשר בין אופן ההתמודדות וההשפעה על משתנים של חרדה ודיכאון באוכלוסייה זו.

2. מטרת המחקר הנוכחי

מטרת המחקר הנוכחי היא לבחון את השפעותיו של הקונפליקט אותו חווים הומוסקסואליים דתיים, על תחושותיהם הנפשיות ודרכי התמודדותם. על בסיס הגוף המחקרי הקיים, אשר נאסף בעיקר מתוך מדגמים של אוכלוסיות המשתייכות לדת הנוצרית, נראה כי חשוב מאוד להפנות זרקור אל עבר אוכלוסייה שונה שלא נחקרה עד כה ולבחון כיצד היא מושפעת מקונפליקט זה. בנוסף לכך, אופי המחקרים הקיימים בנושא הקונפליקט הוא איכותני ברובו. על כן, כדאי להשתמש בשיטת מחקר כמותנית.

2.1. השערות המחקר

על סמך ממצאי המחקר הקיים, נוסחו ההשערות הבאות:

1. ימצא קשר חיובי מובהק בין רמת הדתיות של הפרט ותחושת קונפליקט בין הזהות המינית ההומוסקסואלית והזהות הדתית.
2. ימצא קשר חיובי מובהק בין תחושת הקונפליקט של הפרט ורמות של חרדה, דיכאון ובדידות.
3. ימצא קשר חיובי מובהק בין רמת הדתיות של המשתתפים ורמות של חרדה, דיכאון ובדידות.
4. יימצאו הבדלים מובהקים בין הומוסקסואליים חילוניים ובין הומוסקסואליים דתיים ברמות החרדה, הדיכאון והבדידות. באופן ספציפי, אנו מצפים כי הומוסקסואליים דתיים ידווחו על רמות גבוהות יותר של משתנים אלו.
5. ימצאו הבדלים בין משתתפים דתיים הנמצאים בזוגיות לכאלה שאינם נמצאים בזוגיות במידת הקונפליקט הזהותי שלהם. באופן ספציפי אנו מצפים כי הומוסקסואליים דתיים אשר נמצאים בזוגיות יחוו רמות נמוכות יותר של קונפליקט בהשוואה לכאלו שאינם נמצאים בזוגיות.
6. ימצא כי הימצאות בקשר זוגי תהיה גורם ממתן בקשר בין מידת קונפליקט לבין בדידות, דכאון וחרדה.
7. ימצא קשר חיובי מובהק בין תחושת קונפליקט ואופן התמודדות – ממוקדת רגש ונמנעת
8. התמודדות נמנעת תהיה גורם מתווך בקשר שבין תחושת קונפליקט לבין חרדה ודיכאון.

3. השיטה

3.1. המדגם

144 נבדקים השתתפו במחקר. מחצית ממשתתפי המחקר אינם דתיים, שליש דתיים, 8.3% מסורתיים, 6.9% דתיים מאד ו - 2.1% חרדים. רובם המוחלט של משתתפי המחקר (92.4%) נולדו בישראל ו - 6.3% בארצות אחרות. כמעט מחצית ממשתתפי המחקר הם בעלי השכלה אקדמאית מלאה וכמעט מחציתם בעלי השכלה תיכונית. מיעוטם (5.6%) בעלי השכלה חלקית. רוב משתתפי המחקר (75%) רווקים, 10.4% נשואים, 4.9% גרושים. מעט יותר ממחצית משתתפי המחקר לא נמצאים בקשר זוגי (54.2%) והיתר נמצאים בקשר זוגי (45.8%).

3.2. כלי המחקר

במחקר הנוכחי השאלון הורכב משבעה כלי מחקר.

3.2.1. שאלון דמוגרפי

שאלון זה הוכן לצורכי המחקר ובו התבקשו המשתתפים לתת פרטים לגבי גילם, הגדרתם הדתית, מצבם המשפחתי, ורמת ההשכלה. (ראה נספח מספר 1)

3.2.2. שאלון רמת דתיות

שאלון זה נכתב על ידי בן מאיר וקדם (1979). השאלון כולל סולם "קיום מצוות" ומכיל 14 היגדים המתייחסים לקיום מצוות לדוגמה: "האם אתה נוסע בשבת". התשובות האפשריות לשאלון הן: 1 - כן או 0 - לא. ישנן שתי שאלות שמנוסחות בכיוון ההפוך (2, 11). כמו כן, ישנה שאלה כללית לגבי הרמה הדתית של המשיב ובה הוא מציין כיצד הוא מגדיר את רמתו הדתית באופן כללי כאשר התשובה היא מ 1 - כלל לא דתי ועד 5 - דתי מאוד. החוקרים דיווחו על מהימנות ועקיבות פנימית של $\alpha=0.78$.

במחקר הנוכחי המהימנות של שאלון זה נבדקה באמצעות מקדם אלפא של קרונבאך ונמצאה מהימנות טובה מאוד $\alpha=0.85$ (בבדיקה זו לא נכללה השאלה הכללית הנוגעת לרמת הדתיות של המשתתף אשר מופיע בשאלון הדמוגרפי). (ראה נספח מספר 2).

3.2.3. שאלון למדידת הקונפליקט בין נטייה מינית וזהות דתית

שאלון זה נכתב לצורכי המחקר ומוודד את רמת הקונפליקט בין הזהות הדתית והנטייה המינית של הפרט. שאלון זה מכיל 12 פריטים המחולקים ל 3 גורמים המודדים את הקונפליקט: א. מדד הקוגניטיבי - לדוגמה: "אני חושב על הפער שבין זהותי הדתית ונטייתי המינית" ב. מדד רגשי - לדוגמה: "אני מרגיש אשם כאשר אני מתפלל לאחר בילוי בעל אופי מיני עם גבר" ג. מדד התנהגותי - לדוגמה: "אני מוריד את הכיפה כאשר אני מבלה במועדונים של הקהילה הגאה". ישנן שתי שאלות שמנוסחות בכיוון ההפוך (8, 12). המשתתפים מתבקשים לענות על סולם בן ארבע דרגות (מ 1 – אף פעם ועד 4 – תמיד). רמת הקונפליקט מחושבת לפי הציון המצטבר של כל התשובות. חשוב לציין כי במחקר זה ענו על השאלון כל המשתתפים דתיים וחילוניים אף שניתן להניח כי אנשים בעלי זהות חילונית לא יזדהו עם הפריטים בשאלון אשר בוחנים קונפליקט בין זהות דתית וזהות מינית הומוסקסואלית (ראה נספח מספר 3)

נבדקו מהימניות עבור כל אחד מהמדדים והן נמצאו טובות: מדד רגשי $\alpha=0.78$, מדד קוגניטיבי -

$\alpha=0.93$, מדד התנהגותי $\alpha=0.63$ (לאחר הוצאת שאלה 8 שכנראה לא הייתה ברורה מספיק).

3.2.4. שאלון למדידת חרדה מצבית תכונתית

השאלון State-Trait Anxiety Inventory (Spielberger, Gorsuch & Lushene, 1970) תורגם לעברית על ידי טייכמן ומלניק (1978). הכלי מודד את רמת החרדה המצבית וגם את החרדה כתכונה. השאלון מורכב משני חלקים. כל חלק מונה 20 פריטים, שבהם משתמשים אנשים לתאר את עצמם, תוך התייחסות למאפייני חרדה כגון מתח, דאגה ועצבנות וכן רגשות נעדרי חרדה כגון רגיעה, שלוה וביטחון. החלק הראשון בודק הימצאותה של חרדה מצבית וכולל פריטים המתייחסים להרגשת הנבדק בנוגע לנטייתו המינית, ואילו החלק השני בודק את הימצאותה של חרדה תכונתית וכולל פריטים המתייחסים להרגשת הנבדק בדרך כלל. (ראה נספחים מספר 4, 5)

בשני החלקים המשתתפים מתבקשים לתאר את הרגשתם באמצעות סולם בעל 4 קטגוריות (חרדה מצבית: 1 - כלל לא, 2 - במקצת, 3 - במידה בינונית, 4 - מאוד. חרדה תכונתית: 1 - כמעט אף פעם, 2 - לפעמים, 3 - לעיתים קרובות, 4 - כמעט תמיד). רמות החרדה המצבית והתכונתית נמדדות בנפרד על ידי חישוב סכום משקל התשובות שענה הנבדק, זאת לאחר היפוך של הפריטים המתארים רגשות נעדרי חרדה. ככל שסכום התשובות גבוהה יותר אפשר ללמוד מכך שהמשתתף מצוי ברמת חרדה גבוהה יותר.

בבדיקת עקיבות פנימית במחקרים קודמים נמצאה מהימנות גבוהה לשני חלקי השאלון: שאלון המודד חרדה מצבית $\alpha=0.90-0.94$, שאלון המודד חרדה תכונתית $\alpha=0.92-0.93$. בדומה לכך, במחקר הנוכחי המהימנות בין הפריטים נבדקה באמצעות מקדם אלפא של קרונבאך ונמצאה כגבוהה הן עבור חרדה תכונתית $\alpha=0.95$ והן עבור חרדה מצבית $\alpha=0.93$.

3.2.5. שאלון לבדיקת תחושת בדידות

השאלון Russell, Peplau & Cutrona (1980) The UCLA Loneliness Scale (Russell, 1996) פותח לראשונה על ידי Russell, Peplau & Cutrona (1987), ולאחר מכן עבר התאמות ושינויים (Russell, Peplau & Cutrona, 1980) ותורגם לעברית על ידי פרידמן (1985). שאלון זה כולל 20 פריטים הבודקים שביעות רצון מיחסים חברתיים. עשרה היגדים מנוסחים בצורה חיובית, כלומר מדווחים על חוסר בדידות לדוגמה, "אני לא מרגיש בודד". עשרה פריטים מנוסחים בצורה שלילית ומדווחים על בדידות לדוגמה: "אין לי למי לפנות". לגבי כל אחד מההיגדים המשתתף משיב על גבי סולם בן 4 קטגוריות (מ1 - בכלל לא ועד 4 - במידה רבה). צינור השאלון נעשה על פי חישוב סכום הציונים שנתנו המשיבים זאת לאחר שבוצע היפוך לפריטים המנוסחים בצורה חיובית. סכום הציונים נע בין 20 (תחושת בדידות נמוכה) ובין 80 (תחושת בדידות גבוהה). במחקר הנוכחי נבדקה המהימנות בין הפריטים באמצעות מקדם אלפא של קרונבאך ונמצאה כגבוהה מאוד $\alpha=0.96$. (ראה נספח מספר 6)

3.2.6. שאלון למדידת אסטרטגיות התמודדות

השאלון CISS-SSC (Endler & Parker, 1990) מודד שלוש אסטרטגיות התמודדות והותאם מתוך שאלון ה-CISS. השאלון מכיל 21 פריטים כאשר כל אסטרטגית התמודדות נמדדת באמצעות 7 פריטים מתוך השאלון. האסטרטגיה הראשונה הנמדדת היא התמודדות ממוקדת בעיה לדוגמה: "מחליט על דרך פעולה ופועל לפיה". אסטרטגיה שנייה היא התמודדות ממוקדת רגש לדוגמה: "מאשים את עצמי שנכנסתי למצב הזה". אסטרטגיה שלישית היא הימנעות לדוגמה: "לוקח פסק זמן ומסתלק מהמצב". (ראה נספח מספר 7)

Endler, Kantor & Parker (1994) מדווחים על מהימנות פנימית גבוהה למדדים השונים :
התמודדות ממוקדת בעיה, $\alpha=0.87$ התמודדות ממוקדת רגש, $\alpha=0.86$ והימנעות $\alpha=0.74$. תקפותו של
השאלון נבדק על ידי Endler & Parker (1994) באמצעות ארבעה מחקרים בהם נערכה השוואה של כלי
זה לכלים אחרים המודדים אסטרטגיות התמודדות. במחקרים אלו נמצא כי השאלון הוא כלי תקף
למידת אסטרטגיות התמודדות.

במחקר הנוכחי המהימנות בין הפריטים נבדקה באמצעות מקדם אלפא של קרונבאך. נמצאה
מהימנות טובה לכל אחד מהמדדים - התמודדות ממוקדת רגש $\alpha=0.93$, התמודדות ממוקדת בעיה
 $\alpha=0.93$, התמודדות ממוקדת המנעות $\alpha=0.75$ לאחר שהוצאה שאלה מספר 1 אשר פגעה במהימנות של
ממד זה.

3.2.7. שאלון למדידת דיכאון

השאלון CES-D (Radloff, 1977) נועד למדוד דיכאון באוכלוסייה הכללית. הכלי מורכב מ 26
משפטי דיווח עצמי המתארים מערך של סימפטומים האופייניים לדיכאון לדוגמה: "בשבוע האחרון בכמה
ימים הרגשת חוסר חשק לעשות משהו". המשתתף מתבקש להשיב לגבי כל היגד, באיזו תדירות בתקופה
האחרונה חש ברגש המתואר. התשובות האפשריות נעות על סולם של ארבע דרגות (מ1 - אף יום ועד 4 -
יום יום). (ראה נספח מספר 8)

במחקרים קודמים נמצאה לשאלון זה מהימנות משביעה רצון $\alpha=0.79$. כמו כן, תקפות השאלון
נבדקה על ידי חישוב מתאם עם שאלונים אחרים המודדים דיכאון באמצעות דיווח עצמי וכן מדידות של
דיכאון באופן קליני. בבדיקה זו נמצאה תקיפות גבוהה.

במחקר הנוכחי נבדקה המהימנות בין הפריטים באמצעות מקדם אלפא של קרונבאך ונמצאה
כגבוהה מאוד $\alpha=0.97$.

3.3. הליך

המשתתפים במחקר גויסו דרך אתרי אינטרנט ופורומים אשר פונים לקהילה ההומוסקסואלית
הדתית והלא דתית בישראל. כמו כן גויסו הנבדקים דרך רשימת דיוור אינטרנטית של ארגון הו"ד

(הומואים דתיים) וכן באמצעות שיטת "כדור שלג". למשיבים ניתנה הבטחה על שמירת סודיות ואנונימיות מוחלטת.

4. ממצאים

לצורך בחינת ההשערות נערכו המבחנים הסטטיסטיים המתאימים: כדי לבחון את ההשערות הנוגעות לקשרים בין המשתנים נערכו מתאמי פירסון; נערכה השוואה בין משתתפים דתיים וחילוניים על ידי חלוקה של הנבדקים לשתי קבוצות לפי הגדרתם הדתית. בקבוצה הדתית הוכנסו גם משתתפים אשר הגדירו את עצמם כמסורתיים. זאת מכיוון שהם מקיימים חלק מהמצוות ולרוב יהיו בעלי אמונה דתית ועל כן סביר כי יחוו גם הם מידה מסוימת של קונפליקט זהותי. ההשוואה בין ממוצעים של הקבוצות במשתנים בעלי משתנה תלוי אחד נעשתה באמצעות מבחן t להשוואת ממוצעים בלתי תלויים. השוואות אשר בהם קיים משתנה וקטורי בעל מספר משתנים תלויים נעשה באמצעות מבחן MANOVA, ומבחיני post-hoc נעשו באמצעות מבחן ANOVA; כדי לבדוק את ההשערות אשר טוענות להשפעות של מיתון ותיווך נעשה שימוש בתוכנת ה-PROCESS אשר מכילה מודלים רבים לבחינה של אינטראקציות בין משתנים.

4.1 קשרים בין כל משתני המחקר

בטבלה מספר 1 מוצגים הקשרים אשר נמצאו בין המשתנים העיקריים ואשר נבדקו על כלל

הקבוצה, דתיים וחילוניים.

טבלה מספר 1: הקשרים אשר נמצאו בין משתנים המחקר העיקריים ואשר נבדקו על כלל הקבוצה

משתנים	1	2	3	4	5	6	7	8	9	ממוצע (סטיית תקן)
1. רמת דתיות	1.0									8.04 (5.52)
2. תחושת קונפליקט	.66***	1.0								2.10 (1.12)
3. תחושת בדידות	.41***	.67***	1.0							2.03 (.84)
4. חרדה תכונתית	.17*	.25***	.54***	1.0						2.03 (.64)
5. חרדה מצבית	.34***	.65***	.82***	.63***	1.0					2.18 (.70)
6. דיכאון	.35***	.62***	.81***	.69***	.88***	1.0				2.06 (.80)
7. התמודדות ממוקדת בעייה	-.26*	-.49***	-.61***	-.44***	-.63***	-.64***	1.0			3.41 (.98)
8. התמודדות ממוקדת רגש	.26**	.53***	.66***	.63***	.77***	.84***	-.68***	1.0		2.83 (1.23)
9. התמודדות נמנעת	.06	-.21***	-.31***	.04	-.25**	-.08	.19*	-.05	1.0	2.77 (.86)

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

כפי שאפשר לראות מתוך הטבלה נמצא כי מתקיים קשר חיובי מובהק בין משתני המחקר אשר

מודדים מצב נפשי, חרדה מצבית ודיכאון ($r(142) = .88, p < .001$) וחרדה תכונתית ודיכאון ($r(142)$

$= .69, p < .001$). בנוסף לכך, נמצאו קשרים חזקים בין בדידות ומשתנים של מצב נפשי. ניתוח הנתונים

מראה כי הומוסקסואליים אשר דיווחו על רמה גבוהה של בדידות נמצאו גם כבעלי רמה גבוהה של חרדה

תכונתית ($r(142) = .54, p < .001$), רמה גבוהה יותר של חרדה מצבית ($r(142) = .80, p < .001$)

ודיכאון ($r(142) = .81, p < .001$).

כאשר בוחנים את תוצאות ניתוח הנתונים המופיעים בטבלה מס' 1 אשר נוגעים למשתנים של דרכי ההתמודדות, אפשר לראות כי גברים הומוסקסואליים אשר דיווחו על רמות גבוהות יותר של חרדה נטו להשתמש בהתמודדות ממוקדת רגש ($r(142) = .77, p < .001$) כדרך לפתרון מצבים הקשורים בנטייתם המינית ופחות בהתמודדות ממוקדת בעיה ($r(142) = -.63, p < .001$). קשרים דומים נמצאו גם בין דיכאון ובין התמודדות ממוקדת רגש ($r(142) = .84, p < .001$) והתמודדות ממוקדת בעיה ($r(142) = -.64, p < .001$). התמודדות ממוקדת בעיה נמצאה כבעלת קשר שלילי חזק להתמודדות ממוקדת רגש ($r(142) = -.68, p < .001$) וכבעלת קשר מתון להתמודדות נמנעת ($r(142) = .19, p < .001$). בנוסף לכך אפשר לראות כי כדי להתמודד עם מצבי דחק, הומוסקסואליים בעלי רמות גבוהות של בדידות דיווחו על שימוש גבוהה יותר בהתמודדות ממוקדת רגש ($r(142) = .66, p < .001$) ופחות בהתמודדות ממוקדת בעיה ($r(142) = -.61, p < .001$) והתמודדות נמנעת ($r(142) = -.31, p < .001$). עוד נמצא כי, הומוסקסואליים אשר דיווחו על רמת דתיות גבוהה יותר השתמשו יותר בהתמודדות ממוקדת רגש כדי להתמודד עם מצבי דחק הקשורים בנטייתם המינית ובקונפליקט ($r(142) = .26, p < .001$). כמו כן אפשר לראות מניתוח הנתונים כי קיים קשר חיובי מובהק בין תחושת קונפליקט גבוהה ושימוש בהתמודדות ממוקדת רגש ($r(142) = .53, p < .001$) וקשר שלילי מובהק להתמודדות ממוקדת בעיה ($r(142) = -.49, p < .001$) והתמודדות נמנעת ($r(142) = -.21, p < .001$). מכאן שניתן לאושש את השערת המחקר אשר טענה כי ימצא קשר חיובי מובהק בין תחושת קונפליקט זהותי ובין התמודדות ממוקדת רגש.

4.2. קונפליקט זהותי ובריאות נפשית

השערת המחקר הראשונה טענה כי ימצא קשר חיובי מובהק בין רמת הדתיות ותחושת הקונפליקט הזהותי של הפרט. בבחינת הנתונים בטבלה מס' 1 אשר נוגעים לקשר המתקיים בין שני משתנים אלו, אנו רואים כי אכן נמצא כי קיים קשר חיובי מובהק בין רמת הדתיות של הפרט ובין תחושת הקונפליקט הזהותי ($r(142) = .66, p < .001$). לפיכך ניתן להגיד כי כפי שנטען בהשערת המחקר הראשונה, הומוסקסואליים בעלי זהות דתית חזקה חשים רמות גבוהות יותר של קונפליקט בין זהותם המינית הומוסקסואלית וזהותם הדתית.

השערת המחקר השנייה טענה כי ימצא קשר בין תחושת קונפליקט בין הזהות הדתית והזהות המינית הומוסקסואלית של הפרט לבין תחושות של חרדה, דיכאון ובדידות. מניתוח הנתונים בטבלה מס' 1, עולה כי אכן גברים הומוסקסואליים אשר חוו תחושת קונפליקט תוך-זהותי גבוהה יותר, דיווחו על תחושת בדידות גבוהה ($r(142) = .67, p < .001$), חרדה תכונתית ($r(142) = .25, p < .001$), חרדה מצבית ($r(142) = .65, p < .001$) ודיכאון ($r(142) = .62, p < .001$).

השערת המחקר השלישית טענה כי ימצא קשר חיובי מובהק בין רמת הדתיות של המשתתפים במחקר ובין תחושות של חרדה, דיכאון ובדידות. מתוך ניתוח הנתונים המוצגים בטבלה מס' 1, אפשר לראות כי ניתן לאושש השערה זו ושרמת הדתיות נמצאה בעלת קשר חיובי מובהק למדדים אשר בחנו את בריאותם הנפשית של הומוסקסואליים. על פי הנתונים נמצא כי קיים קשר חיובי בין רמת דתיות ובין תחושת חרדה מצבית ($r(142) = .34, p < .001$) ודיכאון ($r(142) = .35, p < .001$). עוד נמצא כי, גברים הומוסקסואליים אשר דיווחו על רמת דתיות גבוהה יותר דיווחו על תחושת בדידות גדולה יותר ($r(142) = .41, p < .001$).

בטבלה מספר 2 חולקו הנבדקים לפי הגדרתם הדתית וניתוח הנתונים בוצע להומוסקסואליים
 חילוניים ודתיים בנפרד.

טבלה מספר 2: הקשרים אשר נמצאו בין משתני רמת דתיות, תחושת קונפליקט ובריאות נפשית לפי
 הגדרה דתית (דתיים מעל האלכסון, חילוניים מתחת לאלכסון)

משתנים	1	2	3	4	5	6	(סטיית תקן) ממוצע
1. רמת דתיות	1.0	.32**	.20	-.17	.13	.03	8.04 (5.52)
2. תחושת קונפליקט	.25*	1.0	.76***	.23*	.77***	.69***	2.10 (1.12)
3. תחושת בדידות	.13	.10	1.0	.35**	.85***	.83***	2.03 (.84)
4. חרדה תכונתית	.18	.12	.76***	1.0	.48***	.56***	2.03 (.64)
5. חרדה מצבית	.26*	.08	.69***	.87***	1.0	.90***	2.18 (.70)
6. דיכאון	.12	.13	.71***	.87***	.83***	1.0	2.06 (.80)

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

בבחינת הנתונים בטבלה מספר 2 אפשר לראות קשרים דומים בקרב דתיים וחילוניים בין
 המשתנים השונים, זאת למעט הקשר בין תחושת קונפליקט ושאר המשתנים האחרים. כך אפשר לראות
 כי רק בקרב המשתתפים הדתיים נמצא קשר חיובי מובהק בין תחושת קונפליקט ותחושת בדידות,
 $(r(71) = .76, p < .001)$, חרדה תכונתית $(r(71) = .23, p < .05)$, חרדה מצבית $(r(71) = .77, p < .001)$
 ודיכאון $(r(71) = .69, p < .001)$.

טבלה מספר 3 מציגה ממוצעים וסטיות תקן עבור משתני המחקר, תוך חלוקת משתתפי המחקר

לשתי קבוצות בהתאם להגדרתם הדתית, דתיים וחילוניים.

טבלה מספר 3: תיאור סטטיסטי עבור משתני המחקר, עבור משתתפים דתיים וחילונים

D (Hedges)	חילוניים (n = 71)		דתיים (n=73)		משתנים
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
5.56***	2.22	2.79	1.43	13.15	1. רמת דתיות
1.73***	69.	1.31	3.17	5.30	2. תחושת קונפליקט גלובאלי
1.13***	.37	1.65	1.07	2.96	3. מדד קונפליקט זהות
1.21***	.50	1.58	1.25	2.73	4. קונפליקט ריגשי
1.93***	.65	1.37	1.20	3.25	5. קונפליקט קוגניטיבי
1.24***	.50	1.18	1.34	2.45	6. קונפליקט התנהגותי
.81**	.70	1.70	.87	2.34	7. תחושת בדידות
.35**	.62	1.92	.65	2.14	8. חרדה תכונתית
.63**	.51	1.96	.79	2.38	9. חרדה מצבית
.72***	.66	1.78	.84	2.33	10. דיכאון
-.51**	.87	3.65	1.03	3.16	11. התמודדות ממוקדת בעייה
.51**	1.15	2.51	1.23	3.12	12. התמודדות ממוקדת רגש
.15	1.81	2.66	.91	2.88	13. התמודדות נמנעת

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

d - מייצג את ההבדל המתוקן בין שני הממוצעים

כפי שאפשר לצפות אפשר לראות הבדל משמעותי בין משתתפים דתיים ($M = 13.15$, $SD =$

1.43) וחילוניים ($M = 2.79$, $SD = 2.26$) בסקאלה המודדת את רמת הדתיות בסדר גודל של 5 סטיות

תקן ($t(144) = 33.36, p < .001$). באותו האופן, אפשר לראות כי משתתפים דתיים ($M = 2.96, SD = 1.07$), בהשוואה למשתתפים החילוניים במחקר ($M = 1.65, SD = .37$), דיווחו באופן מובהק על רמה גבוהה יותר של תחושת קונפליקט בין זהותם הדתית וזהותם המינית ההומוסקסואלית, בסדר גודל של יותר מיחידת סיגמה אחת, גם בסקאלה המודדת תחושת קונפליקט כללית ($t(144) = 9.69, p < .001$) וגם בשלושת המדדים האחרים אשר מודדים את תחושת הקונפליקט.

כדי לבדוק הבדלים בין הומוסקסואליים דתיים והומוסקסואליים חילוניים ברמת הבדידות, ערכנו ניתוח שונות חד גורמי (ANOVA), כאשר משתנה החרדה התכונתית נשלט כמייצג נטייה נירוטית. מתוך ניתוח הנתונים נמצא הבדל מובהק למשתנה הבדידות ($F(141) = 19.66, p < .001, \text{partial } E^2 = .12$). מתוך כך אנו מבינים כי גברים הומוסקסואליים דתיים דיווחו על רמות גבוהות יותר של בדידות לעומת גברים הומוסקסואליים חילוניים ($1.70 (.70) > 2.34 (.87)$).

כדי לבחון את ההשפעות של ההשתייכות הדתית (דתיים אל מול חילוניים) על מדדים של תחושות נפשיות, ערכנו ניתוח שונות רב משתני (MANOVA) לבדיקת ההשפעות של ההשתייכות הדתית על חרדה מצבית ודיכאון כמשתנה וקטורי, כאשר משתנה החרדה התכונתית נשלט סטטיסטית כמשתנה בקרה. תוצאות ניתוח הראו כי נמצא הבדל מובהק בין הקבוצות, אשר מראה כי קיים הבדל מהימן בין הומוסקסואליים דתיים וחילוניים גם על משתנה הבקרה ($F(3, 129) = 45.50, p < .001, \text{Wilks } \Lambda = .51$) וגם על המדדים הנפשיים אשר נבדקו ($F(3, 129) = 6.37, p < .001, \text{Wilks } \Lambda = .88$), כאשר 14% מהשונות של המשתנה הומוסקסואלי נוסבר על ידי ההשתייכות הדתית. מבחני המשך (Post hoc) הראו הבדלים משמעותיים בין דתיים וחילוניים בחרדה מצבית ($F(1, 143) = 9.89, p < .001, \text{partial } E^2 = .07$), ודיכאון ($F(1, 143) = 17.14, p < .001, \text{partial } E^2 = .11$). מבחני המשך (Post-hoc) של הממוצעים מראה כי בהשוואה להומואים חילוניים, הומואים דתיים דיווחו על רמות גבוהות של חרדה מצבית ($1.96 (.51) > 2.38 (.79)$) ודיכאון ($1.96 (.51) > 2.38 (.79)$). לפיכך, ניתן לאושש את השערת המחקר הרביעית אשר טוענת כי קיימים הבדלים בתחושות הנפשיות בין

הומוסקסואליים דתיים וחילונים, כאשר הומוסקסואליים דתיים חווים יותר תחושות של חרדה דיכאון ובדידות מאשר הומוסקסואליים חילוניים.

4.3. זוגיות, קונפליקט זהותי ובריאות נפשית

בבחינת הנתונים הנוגעים למשתנה הזוגיות נוכל לומר באופן כללי כי הומוסקסואליים אשר נמצאים במערכת יחסים זוגית מדווחים על רמה דתיות נמוכה יותר מאשר כאלו אשר אינם במערכת יחסים זוגית ($t(142) = -3.25, p < .001$, $(.84) < 9.37 < (5.33) 6.47$). בנוסף, כפי שניתן לצפות, הומוסקסואלים אשר להם בני זוג, ביחס למשתתפים רווקים במחקר, חשים פחות בדידות ($(.64) 1.63$) וזהותם הדתית נמוכה יותר ($t(142) = 5.86, p < .001$, $(.84) < 2.36$) ותחושת הקונפליקט בין זהותם המינית הומוסקסואלית וזהותם הדתית נמוכה יותר ($t(142) = -3.80, p < .001$, $(.87) < 1.73 < (1.21) 2.41$). מתוך כך אפשר ללמוד כי כפי ששוער בהשערת המחקר החמישית, הומוסקסואליים אשר אינם נמצאים בתוך מערכת יחסים זוגית חשים קונפליקט גדול יותר מאשר כאלו אשר נמצאים בתוך מערכת יחסים זוגית.

כדי לענות על השאלה עד כמה משפיע משתנה הזוגיות על התחושות הנפשיות של המשתתפים במחקר, ערכנו ניתוח שונות רב משתני (MANOVA) לבדיקת ההשפעה של הימצאות במערכת יחסים זוגית (לא=0, כן=1) על המשתנים של בריאות נפשית כמשתנה וקטורי, תוך בקרה סטטיסטית של חרדה תכונתית. ניתוח הנתונים הראה הבדל מובהק ($F(3,139) = 3.59, < .02, Wilks = .93$, and partial $E^2 = .04$). וההשפעה של משתנה החרדה התכונתית כמשתנה בקרה נמצא מובהק ($F(3,139) = 34.06, < .001, Wilks = .58$, partial $E^2 = .42$). מבחני המשך של ANOVA הראו כי לא קיימת השפעה מובהקת של חרדה ודיכאון. לפיכך, הומוסקסואליים אשר נמצאים במערכת יחסים זוגית אינם חשים פחות תחושות חרדה או דיכאון בהשוואה לאלו אשר אינם במערכת יחסים זוגית.

כדי לבחון האם ישנה השפעה ממתנת של הימצאות במערכת יחסים זוגית על הקשר שבין תחושת קונפליקט ותחושות נפשיות שליליות (בדידות, חרדה מצבית ודיכאון) השתמשנו בתוכנת ה-PROCESS (Hayes, 2013). ערכנו סדרה של ניתוחי מיתון Moderation Analysis כאשר המשתנה של חרדה תכונתית נשלט באופן סטטיסטי. שלושת הרגרסיות הראו השפעות מיתון לא מובהקות בכל בדיקה. לפיכך, נוכל לומר כי מבחינת הנתונים לא ניתן לאושש את השערת המחקר השישית אשר טענה כי

להימצאות במערכת יחסים זוגית תהיה השפעה ממתנת על בריאות נפשית (חרדה מצבית, דיכאון ובדידות).

4.4. דרכי התמודדות

בטבלה מספר 4 מוצגים הקשרים אשר נמצאו בין המשתנה תחושת קונפליקט ובין משתנה של סגנון התמודדות, לפי הגדרה דתית.

טבלה מספר 4: הקשרים אשר נמצאו בין המשתנה תחושת קונפליקט ובין משתני סגנון התמודדות לפי הגדרה דתית. דתיים (n=73) מעל האלכסון, חילוניים (n=71) מתחת לאלכסון.

משתנים	1	2	3	4	(סטיית תקן) ממוצע
1. תחושת קונפליקט	1.0	-.56***	.69***	-.51***	2.10 (1.12)
2. התמודדות ממוקדת בעיה	-.16	1.0	-.74***	.19	3.41 (.98)
3. התמודדות ממוקדת רגש	.08	-.55***	1.0	-.19	2.83 (1.23)
4. התמודדות נמנעת	-.10	.29*	.05	1.0	2.77 (.86)

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

מטבלה מס' 4 אפשר לראות כי משתתפים דתיים אשר דיווחו על תחושת קונפליקט גדולה יותר דיווחו כי הם משתמשים בהתמודדות ממוקדת רגש ($r(71) = .69, p < .05$), אך לא בהתמודדות ממוקדת בעיה ($r(71) = -.56, p < .05$) והתמודדות נמנעת ($r(71) = -.51, p < .05$). לפיכך, ניתן להגיד כי כפי שנטען בהשערה השביעית, גברים הומוסקסואליים אשר חווים תחושת קונפליקט תוך זהותי גבוהה ישתמשו בהתמודדות ממוקדת רגש כאשר הם נמצאים במצבי דחק הקשורים לנטייתם המינית.

כדי לבחון אם קיימים הבדלים בדרכי התמודדות בין חילוניים ודתיים, ערכנו ניתוח שונות רב משתני (MANOVA) להשפעה של השתייכות דתית על שלוש דרכי ההתמודדות כמשתנה וקטורי, תוך שליטה סטטיסטית במשתנה של חרדה תכונתית. תוצאות ניתוח זה הראו הבדל משמעותי בין שתי הקבוצות ($F(3, 139) = 3.82, Wilk's Lambda = .92$), כאשר השתייכות דתית מסבירה 8% מהשונות של המשתנה הווקטורי, בהשוואה לקבוצת המשתתפים החילוניים, הומוסקסואליים דתיים

משתמשים יותר בהתמודדות ממוקדת רגש ($F(3,139) = 5.14, p < .05$) $3.12 (1.23) > 2.51 (1.15)$,
 $3.16 (1.03) < 3.65 (.87)$, $F(144) = -5.83$, $(, partial E^2 = .04$), ופחות בהתמודדות ממוקדת בעיה ($F(144) = -5.83$, $(, partial E^2 = .04$),
 $3.16 (1.03) < 3.65 (.87)$, $F(144) = -5.83$, $(, partial E^2 = .04$). לא נמצאו הבדלים בהתמודדות נמנעת.

השערת המחקר השמינית טענה כי התמודדות נמנעת תשמש משתנה מתווך בקשר בין תחושת קונפליקט זהותי ומדדים של בריאות נפשית שלילית (חרדה ודיכאון). על מנת לבחון השערה זו נעשה שימוש בתוכנת PROCESS אשר בודקת את קיומם של השפעות מיתון ותיווך על ידי סדרת ניתוחים סטטיסטיים. ראשית, נבדקת ההשפעה הישירה של המשתנה הבלתי תלוי (תחושת קונפליקט זהותי) על המשתנה התלוי (חרדה ודיכאון). לאחר מכן נבדקת השפעה של המשתנה המתווך (התמודדות נמנעת) על הקשר בין משתנים אלו. בדיקת המבנהקות בניתוח זה נעשה באמצעות שיטת ה bootstrapping, אשר מריצה את הניתוח על מספר מדגמים גדול.

אם כן, כדי לבדוק האם המשתנה של התמודדות נמנעת משמש כגורם המתווך בקשר שבין קונפליקט זהותי ומדדים של בריאות נפשית שלילית (חרדה ודיכאון) נבחר מודל מספר 4 בתוכנת ה PROCESS, כאשר המבנהקות נבדקה בשיטת bootstrapping על 1000 מדגמים (confidence level of 95%). הניתוח נערך על קבוצת המשתתפים הדתיים בלבד, כאשר משתנה החרדה והדיכאון נבדקים בניתוח נפרד כמשתנה תלוי.

בבדיקת משתנה החרדה המצבית כמשתנה תלוי, תוך בקרה סטטיסטית על משתנה החרדה התכונתית, נבדקה תחילה ההשפעה הישירה של משתנה הקונפליקט הזהותי על משתנה החרדה המצבית ונמצאה השפעה מובהקת ($Effect = .45, SE = .06, t = 8.01, p < .001, interval: .34 to .57$). לאחר מכן נבדקה ההשפעה העקיפה של המשתנה המתווך (התמודדות נמנעת) על הקשר בין המשתנה הבלתי תלוי (קונפליקט זהותי) והמשתנה התלוי (חרדה מצבית). מתוך הניתוח האחרון נמצא כי לא קיימת השפעה עקיפה מובהקת של ההתמודדות נמנעת על הקשר בין קונפליקט זהותי וחרדה מצבית ($Effect = .03, SE = .06, t = 0.5, p > .05, interval: -.02 to .08$).

בבדיקת משתנה הדיכאון כמשתנה תלוי, נבדקה תחילה ההשפעה הישירה של משתנה הקונפליקט הזהותי על משתנה זה ונמצא כי קיימת השפעה מובהקת ($Effect = .46, SE = .06, t = 7.18, p < .001$),

interval: .33 to .59). לאחר מכן נבדקה ההשפעה העקיפה של המשתנה המתווך (התמודדות נמנעת) על הקשר בין המשתנה הבלתי תלוי (קונפליקט זהות) והמשתנה התלוי (דיכאון) ונמצא כי לא קיימת השפעה עקיפה מובהקת של התמודדות נמנעת על הקשר בין המשתנים בבדיקה זו ($Effect = -.03$, $SE = .025$), (interval: $-.08$ to $.03$). לפיכך ניתוח הנתונים מראה כי לא ניתן לאושש את השערת המחקר השמינית אשר טענה כי התמודדות נמנעת תהיה גורם מתווך בקשר שבין קונפליקט זהות ומדדי בריאות נפשית שלילית (חרדה ודיכאון).

5. דיון

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבדוק אם מתקיים קונפליקט בין זהות מינית הומוסקסואלית ובין זהות דתית בקרב אוכלוסיית הגברים ההומוסקסואליים הדתיים בישראל. כמו כן רצינו לבדוק אם לקונפליקט זה ישנה השפעה על המדדים הפסיכולוגיים: דיכאון, חרדה ובדידות והאם קיימים הבדלים במדדים אלו בין הומוסקסואליים דתיים להומוסקסואליים חילוניים. בנוסף לכך נבחנו אסטרטגיות ההתמודדות אשר בה משתמשים הומוסקסואליים דתיים בישראל כדי להתמודד עם מצבי דחק הקשורים בנטייתם המינית ועם חווית הקונפליקט בין זהותם המינית לזהותם הדתית.

על פי ממצאי המחקר, נוכל לומר כי אכן מתקיים קונפליקט בין-זהותי בקרב גברים הומוסקסואליים דתיים וכי הם מרגישים קושי לשלב את זהותם הדתית עם זהותם המינית. לקונפליקט זה השפעה על תחושת הבדידות, החרדה והדיכאון אשר נחווים על ידי הומוסקסואליים דתיים. תחושות אלו מועצמות יותר בקרבם מאשר בקרב הומוסקסואליים חילוניים. עוד נמצא במחקר שגברים הומוסקסואליים אשר נמצאים בתוך מערכת זוגית יציבה חשים פחות בדידות ותחושת הקונפליקט שלהם נמוכה יותר. עם זאת אין שוני בינם ובין אלו אשר אינם בזוגיות בתחושות החרדה והדיכאון. כמו כן, מצאנו כי גברים הומוסקסואליים דתיים נוטים להשתמש יותר בהתמודדות ממוקדת רגש ופחות בהתמודדות ממוקדת בעיה ובהתמודדות נמנעת במצבי דחק הקשורים לנטייתם המינית ולקונפליקט הזהותי אשר הם חווים

השערת המחקר הראשונה טענה כי ימצא קשר חיובי מובהק בין רמת הדתיות של הפרט לבין מידת הקונפליקט בין זהותו הדתית ונטייתו ההומוסקסואלית. טענה זו אוששה במלואה. תוצאות דומות אנו יכולים לראות במחקרים קודמים אשר בדקו את קיומו של קונפליקט זה בקרב קבוצות הומוסקסואליים אשר משתייכים לזרמים שונים בנצרות. כך לדוגמה במחקר איכותני שערכו Subhai & Geelan (2012) נמצא כי 80% מתוך המרוויינים במחקר סיפרו כי חוו קונפליקט בין זהותם ההומוסקסואלית ובין זהותם הנוצרית דתית. מחקרים אחרים מצאו גם הם כי משתתפים בעלי זהות דתית דיווחו על קונפליקט זה (Hamblin & Gross, 2013; Schuck & Liddle, 2001).

ניתן להבין את הסיבה להיווצרותה של תחושת הקונפליקט בקרב הומוסקסואליים בעלי זהות דתית על ידי תאוריית קונפליקט הזהות (Baumeister et al., 1985) אשר עוסקת במציאות אשר בה מתקיימות בקרב הפרט כמה זהויות אשר סותרות האחת את השנייה. תאוריה זו טוענת כי במצב נורמלי האדם מכיל בתוכו מספר רב של זהויות שונות. כך לדוגמה יכול הפרט להיות בעל זהות של מנהל במקום עבודתו, אב לילדיו, בן זוג ועוד. כאשר הזהויות אשר בונות את המכלול של האדם אינן מתנגשות בדרישותיהן או בערכים שלהן, לפרט אין כל בעיה להכיל את מכלול הזהויות. אך כאשר ישנן מספר זהויות אשר סותרות האחת את השנייה בערכים שלהן או בדרישות שלהן, מתעורר קונפליקט זהות אשר בו הפרט מתקשה להכיל את הזהויות הסותרות. המחקר הנוכחי מראה כי מצב זה של קונפליקט זהות, מתקיים בקרב גברים הומוסקסואליים דתיים אשר במכלול זהויותיהם השונות ישנן שתי זהויות אשר סותרות האחת את השנייה. הזהות הדתית, הנובעת מהאמונה הדתית על פיה קיום יחסי מין הומוסקסואליים הם עבירה חמורה שעונשה מוות ועל כן העדפה מינית זו אסורה. זהות דתית זו מתנגשת עם הזהות המינית ההומוסקסואלית על פיה הגבר מעדיף לקיים יחסים עם בני מינו. ככל שהפרט מחויב לשתי זהויות אלו תחושת הקונפליקט בין הזהויות אלו גבוהה יותר. מחקר זה מראה כי בקרב הומוסקסואליים דתיים בישראל, ככל שהמחויבות לזהות הדתית עולה, כך ישנה תחושת קונפליקט גדולה יותר בין הזהות הדתית והזהות המינית של הפרט.

המחקר הנוכחי בוחן לראשונה את השפעות אורח החיים הקונפליקטואלי אשר בו חיים הומוסקסואליים דתיים בישראל ומעלה את הקושי הזהותי אשר הם חווים בחייהם. המחקר מציג את הקונפליקט הרגשי, הקוגניטיבי והמעשי אשר חווים אלו שבתוכם מתקיים מאבק בין שתי זהויות שונות שלשתיהן יש לפרט תחושת מחויבות גדולה, העומדות בסתירה זו לזו. ישנה חשיבות גדולה להכרה במתחולל בנפשם של גברים הומוסקסואליים דתיים, אשר מעבר להתמודדות החברתית המוכרת יותר, חווים גם תחושות פנימיות של בלבול וקונפליקט בין הדת אשר אליהם הם משתייכים ובין מיניותם.

השערת המחקר השנייה טענה כי ימצא קשר חיובי מובהק בין מידת הקונפליקט ובין רמות של חרדה, דיכאון ובדידות. טענה זו אוששה במלואה. נמצא כי קיים קשר חיובי מובהק בין תחושת קונפליקט בין זהות מינית הומוסקסואלית לזהות דתית ובין תחושות של חרדה, דיכאון ובדידות. זאת בדומה למחקרים אשר שנערכו בקרב הומוסקסואליים בעלי זהות דתית נוצרית ובו המשתתפים במחקר דיווחו על תחושות של דיכאון, בדידות וחרדה. כך לדוגמה במחקר של Hamblin & Gross (2013) נמצא כי

משתתפים במחקר אשר השתייכו לדת אשר מתנגדת לזהותם ההומוסקסואלית, חשו קונפליקט בין זהותם הדתית והמינית וכי נמצא קשר בין תחושת הקונפליקט ובין דיווח על סימפטומים של דיכאון. תוצאות דומות נמצאו גם במחקרים אשר בחנו את תחושת החרדה בקרב הומוסקסואליים נוצרים. החוקרים Subhi & Geelan (2012) ערכו מחקר איכותני שבדק השפעות של הקונפליקט בין זהות מינית הומוסקסואלית ובין זהות דתית נוצרית. הם מצאו כי רוב המשתתפים במחקר דיווחו על קונפליקט בין שתי זהויות אלו וכי כ-30% מתוך המשתתפים חוו תחושה של חרדה בעקבות הקונפליקט.

McAndrew & Warne (2010) טוענים במחקרם כי הומוסקסואליים בעלי זהות דתית עלולים לחוות בדידות בגלל החשש מתגובתה של הסביבה לנטייתם המינית ואף בשל הפחד מנידוי חברתי אשר מביא את הפרט להסתגר בתוך עצמו. בדומה לטענה זו, מציג שבידל (2001) כיצד אי קיומו של דיון בקרב החברה הדתית בישראל על עצם קיומה של נטייה מינית הומוסקסואלית, יוצר בקרב הפרט תחושה כי רק הוא בעל נטייה כזו ובכך מעצימה את תחושת בדידות. בדומה למחקרים אלו, המחקר הנוכחי מראה כי קיים קשר בין הקונפליקט הזהותי אשר אתו מתמודדים הומוסקסואליים דתיים בישראל לבין תחושות של בדידות, חרדה ודיכאון.

במחקר זה אנו מצליחים להראות בבירור את תמונת המצב הנפשית של גברים דתיים הומוסקסואלים בישראל, המתקשים להכיל את שתי הזהויות תחת קורת גג אחת. גברים אלו, המרגישים תחושת קונפליקט חזקה, חווים פגיעה בבריאותם הנפשית, פגיעה אשר באה לידי ביטוי בתחושות של דיכאון, חרדה ובדידות.

מכיון שמחקר זה מתבסס על ספרות מחקרית שנערכה בקרב הומוסקסואליים נוצרים, חשוב לציין הבדל מהותי בינם לבין ההומוסקסואלים היהודים בישראל. בדת הנוצרית קיימים זרמים רבים ושונים אשר תפיסתם הדתית בנוגע למיניות הומוסקסואליות נעה בין שלילה מוחלטת של מיניות זו ועד קבלה מלאה שלה. בניגוד לכך בחברה הדתית בישראל, רוב המאמינים משתייכים לזרם אחד עיקרי, האורתודוקסיה. זרם זה מתנגד בצורה מוחלטת להומוסקסואליות ונסמכת על הכתוב בתורה האוסר על מיניות זו. הבדל זה הוא מהותי וחשוב בבחינת השערת המחקר אשר נידונה כאן, היות שאנו חקרנו גברים אורתודוקסים בישראל להם אין דרך להקל על תחושת הקונפליקט ובכך לשפר את בריאותם הנפשית אלא על ידי עזיבתה של הדת או החלפת נטייתם המינית. זאת בשונה מהומוסקסואליים נוצרים אשר יכולים לבחור להישאר דתיים תוך ניסיון להתחבר עם זרם אשר מקל יותר בנושא המיניות ההומוסקסואלית.

השערת המחקר השלישית טענה כי ימצא קשר חיובי מובהק בין רמת דתיות של המשתתפים לבין רמת החרדה הדיכאון והבדידות. טענה זו אוששה במלואה. זאת בהתאם לטענה שמציג Rodriguez (2010) כי ככל שהפרט אדוק יותר באמונותיו וככל שסביבתו אדוקה יותר, כך ישנו סיכוי שרמת החרדה שהוא חווה תהיה גבוהה יותר. כמו כן תוצאה זו תואמת את תוצאות המחקר שערכו Humblin & Gross (2011) אשר בדקו את הקשר בין השתתפות פעילה בארגון דתי ורמות של חרדה. במדגם של הומוסקסואליים, לסביות וביסקסואליים, נמצא כי רמות גבוהות של השתתפות בארגון דתי היו במתאם עם רמות גבוהות של חרדה.

הבנת הקשר הקיים בין רמת הדתיות של הומוסקסואליים ובין בריאותם הנפשית היא חשובה מכיון שקשר זה שונה מכל הידוע על ההשפעה של השתייכות דתית על בריאות נפשית. הדעה הרווחת בעולם המחקרי היא כי הדת יכולה להוות כוח חיובי בבריאות הנפשית והפיזית של הפרט. בנייתוח על שערך Koenig (2001), נמצאו מעל ל 630 מחקרים שבוצעו לאורך המאה ה 20 ובדקו את הקשר בין דתיות וממדים של בריאות נפשית. רוב המחקרים מצביעים על קשר חיובי בין דתיות ובריאות נפשית.

המחקר הנוכחי מראה כי ישנם מצבים בהם דווקא הדת היא בעלת השפעה שלילית על בריאותו הנפשית של הפרט. מצבים אלו עלולים להתרחש כאשר מתרחש "מאבק דתי" (religious struggle) בקרב הפרט. מושג זה מתאר מצבים בהם מתקיימים מתחים וקונפליקטים בענייני דת וקדושה שהם תוך אישיים, בין-אישיים או אל מול האל (Exline & Rose, 2005). הומוסקסואליים דתיים עלולים לחוות מאבק זה בשלושה תחומים: ביחסם עם האל, בינם לבין עצמם ואל מול החברה הדתית. הם יכולים לחוש כעס כלפי האל שיצר אותם עם נטייה מינית הומוסקסואלית, הם יכולים לחוש קושי פנימי עם האיסור המפורש בתורה על קיום יחסי מין בעלי אופי הומוסקסואלי וכן קושי מול החברה הדתית אשר מגנה הומוסקסואליות.

השערת המחקר הרביעית טענה כי ימצאו הבדלים מובהקים בין הומוסקסואליים חילוניים לבין הומוסקסואליים דתיים באשר לרמות החרדה, הדיכאון והבדידות, וכי אצל הדתיים ימצאו רמות גבוהות יותר של משתנים אלו. טענה זו אוששה במלואה. מתוך התוצאות אנו רואים כי אצל הדתיים נמצאו רמות גבוהות יותר של חרדה, דיכאון ובדידות. מחקרים קודמים הראו כי הומוסקסואליים הם בעלי רמות גבוהות יותר של חרדה, דיכאון ובדידות מאשר האוכלוסייה ההטרוסקסואלית (Frisell et al., 2009;)

Lewis, 2009; Marshel et al., 2011; McLaren, Jude & McLachlan, 2007; Shenkman & Shmotkin, 2011). בנוסף לכך, מאמרים אשר בחנו את בריאותם הנפשית של הומוסקסואליים דתיים מצאו כי גם הם היו בעלי רמות גבוהות של חרדה, דיכאון ובדידות (Dahl & Barnes & Meyer, 2012; Levy & Reeves, 2011; McAndrew & Warne, 2010; Gallier, 2010). המחקר הנוכחי מראה כי אומנם שתי הקבוצות חשות קשיים נפשיים, אך הומוסקסואליים אשר משתייכים לזרם הדתי בישראל הם בעלי רמות גבוהות יותר של חרדה, דיכאון ובדידות מאשר אלו בחברה החילונית בישראל.

אפשר לשער כי הבדלים אלו בין הומוסקסואליים חילוניים לבין הומוסקסואליים דתיים יכולים להיות מושפעים ממספר גורמים. האחד הוא הבידוד החברתי אשר בו נמצאים הומוסקסואליים דתיים. מחד, הומוסקסואליים דתיים אינם מקובלים על ידי החברה שבה הם גדלו ואותה הם מכירים ומרגישים אליה חיבור, ומאידך, גם הקהילה ההומוסקסואלית החילונית פעמים רבות אינה מקבלת לחיקה את הומוסקסואליים הדתיים, זאת בעקבות התנגדותם לדת וליחסה להומוסקסואליים. הסבר נוסף להבדלים בין שתי הקבוצות הוא בכך שהומוסקסואליים דתיים חווים בנוסף לתחושות ההומופוביה והאנטי הומוסקסואליות אשר נחווית גם על ידי הומוסקסואליים חילוניים, גם את תחושת הקונפליקט הפנימי אשר מחזק את תחושות החרדה, הדיכאון והבדידות.

השערת המחקר החמישית טענה כי ימצאו הבדלים במידת הקונפליקט בין משתתפים דתיים הנמצאים בזוגיות לבין כאלה שאינם נמצאים בזוגיות. טענה זו אוששה במלואה ונמצא כי קיים הבדל משמעותי בין הומוסקסואליים דתיים אשר נמצאים בזוגיות ובין כאלה אשר אינם נמצאים בזוגיות, בתחושת הקונפליקט אותה הם חווים. נמצא כי רמת הקונפליקט אצל אלו אשר אינם נמצאים במערכת זוגית יציבה, גבוהה יותר מאשר אצל אלו הנמצאים במערכת זוגית יציבה. ממצא זה מתאים לטענתו של Pitt (2009) כי הומוסקסואליים בחברה הנוצרית שהיו בזוגיות מחייבת הצליחו להשיג אינטגרציה גבוהה יותר בין זהותם הדתית וזהותם המינית. בדעת החוקרת עלה כי אולי ההיפך הוא הנכון. כאשר אדם מצליח להשיג אינטגרציה גבוהה יותר בין זהותו הדתית וזהותו המינית הוא יצליח לשמור על יציבות בחייו ומתוך כך גם לשמור על מערכות יחסים יציבות וממושכות.

תמיכה להסבר זה נמצא במחקרם של Elizur & Mintzer (2003), אשר מראים כי כדי לקחת חלק בזוגיות הומוסקסואלית אשר תימשך לאורך זמן וכן תתאפיין בתחושת שביעות רצון זוגית, נדרש הפרט

להיות שלם עם זהותו המינית ולקבלה. במחקרם נמצא כי ישנו קשר מובהק בין הגדרה עצמית הומוסקסואלית ובין קשר זוגי משביע רצון, כאשר קבלה של הזהות המינית נמצאה כגורם מתווך בין השניים. לפיכך אפשר להבין כי כדי לבנות מערכת יחסים זוגית יציבה נדרש הפרט לקבל את זהותו המינית הומוסקסואלית ולהשלים את תהליך גיבוש הזהות המינית. בתהליך גיבוש הזהות המינית של הומוסקסואליים דתיים נדרש הפרט, כדי להגיע לקבלה עצמית, לנסות ולפתור את הקונפליקט אשר מתקיים בקרבם בין זהותו הדתית וזהותו המינית. מכאן שהומוסקסואליים דתיים אשר נמצאים במערכת יחסים זוגית נדרשים למתן ואף אולי לפתור את הקונפליקט הזהותי כדי להצליח לקיים מערכת יחסים זוגית.

בבחינת השפעתו של משתנה הזוגיות על הפרט נמצאו במחקר זה מספר נתונים מעניינים נוספים. האחד הוא כי הומוסקסואליים דתיים אשר השתתפו במחקר ונמצאו במערכת יחסים זוגית דיווחו על רמת דתיות נמוכה יותר. בדעת החוקרת קיימים שני הסברים חלופיים לנתון זה. האחת היא שכדי להיות במערכת זוגית יציבה נדרש הפרט לפתור את תחושת הקונפליקט שבין זהותו הדתית ובין נטייתו המינית. אפשר לשער כי הדרך אשר בה בוחר הפרט לפתור את הקונפליקט או להקל עליו היא לשנות את רמת המחויבות שלו לזהותו הדתית, דבר אשר בא לידי ביטוי בירידה ברמת הדתיות שלו. השנייה היא, שאלו המוכנים לקחת חלק במערכת יחסים זוגית הומוסקסואלית קבועה, מלכתחילה מחוברים פחות אל הדת ומגדירים את עצמם כפחות דתיים ועל כן גם מקיימים פחות מצוות.

נתון נוסף שחשוב לשים לב אליו הוא כי הומוסקסואלים דתיים אשר נמצאו במערכת יחסים זוגית דיווחו על תחושת בדידות נמוכה יותר מאשר אלו אשר אינם נמצאים בתוך מערכת זוגית יציבה. זאת בהתאם לתוצאות המחקר שעשו McLaren, Jude & McLachlan (2007) בקרב הומוסקסואליים אשר בו הם מצאו כי הומואים אשר היו בזוגיות דיווחו על רמות נמוכות יותר של בדידות. ניתן לשער כי תחושת הבדידות בקרב הומוסקסואליים דתיים נובעת מתוך תחושה של בידוד מתוך החברה הדתית וכן מתוך המשפחה הדתית. על כן הומוסקסואל דתי אשר מצליח לקיים קשר זוגי יציב, מצליח להפחית את תחושת הבידוד אשר הוא חש מקרב סביבתו על ידי כך שיש לו בן זוג אשר תומך בו ועוזר לו עם תחושת בדידות זו.

השערת המחקר השישית טענה כי ההימצאות בזוגיות תשמש גורם ממתן בקשר שבין מידת הקונפליקט ותחושות של חרדה ודיכאון. השערה זו לא אוששה ונמצא כי אין השפעה ממתנת של גורם

הזוגיות על קשר זה. מכאן אנו מבינים כי אדם אשר חש בקונפליקט בין זהותו הדתית וזהותו המינית, היותו במערכת יחסים זוגית לא תקל או תשפיע על בריאותו הנפשית. כדי לעזור לאוכלוסיית ההומוסקסואליים הדתיים בישראל עלינו לנסות ולמצוא מהם הגורמים אשר יכולים לעזור לבריאותם הנפשית של ההומוסקסואליים דתיים אשר חשים קונפליקט בין זהותם הדתית וזהותם המינית. זאת כדי לשפר את הרגשתם ולהקל על הקשיים איתם הם מתמודדים.

השערת המחקר השביעית טענה כי ימצא קשר חיובי מובהק בין תחושת הקונפליקט ואופן התמודדות ממוקדת רגש והימנעות. תוצאות המחקר מראות כי אכן מתקיים קשר חיובי מובהק בין תחושת קונפליקט גבוהה והתמודדות ממוקדת רגש, וקשר שלילי מובהק להתמודדות ממוקדת בעיה והתמודדות נמנעת. במחקרים קודמים נמצא כי גברים בעלי נטייה מינית הומוסקסואלית נטו להשתמש במצבי דחק באופני התמודדות נמנעת וממוקדת רגש (Sandfort et.al., 2009; Talley & Bettencourt, 2011). אך במחקר זה נמצא קשר חיובי מובהק רק בין תחושת הקונפליקט התוך זהותי אשר מתחולל בקרב ההומוסקסואליים דתיים בישראל והתמודדות ממוקדת רגש, ואילו קשר שלילי מובהק בין תחושת הקונפליקט ובין התמודדות נמנעת.

ניתן להסביר את הנטייה של ההומוסקסואליים דתיים בישראל להשתמש בהתמודדות ממוקדת רגש ולא על ידי הימנעות, בכך שיהודי דתי (בייחוד גברים) מצווה לקיים מצוות מעשיות רבות בשגרת היומיום שלו. זאת כדי להזכיר לו את הדת ואת המחויבות אליה כמה שיותר. כך לדוגמה מצווים הגברים להתפלל שלוש פעמים ביום, להניח תפילין, לחבוש כיפה, ללבוש ציצית, להפריד בין חלב ובשר וכן הלאה. כאשר האדם מקפיד לקיים מצוות אלו, ייתכן כי לא יוכל להימנע לאורך זמן מהתמודדות עם מצבי הדחק הקשורים לזהותו הדתית, לזהותו המינית והקונפליקט ביניהם.

השערת המחקר השמינית טענה כי התמודדות נמנעת תהיה גורם מתווך בקשר בין תחושת הקונפליקט לבין חרדה ודיכאון. השערה זו לא אוששה. במחקרים קודמים שנערכו נמצא כי ההומוסקסואליים אשר נטו להשתמש בהתמודדות נמנעת וכן בהתמודדות ממוקדת רגש במצבי דחק שונים חוו גם תחושות של חרדה ודיכאון (Sandfort et.al., 2009; Talley & Bettencourt, 2011). הסבר אפשרי לשוני זה בין ממצאי המחקר הוא בכך שבמחקר הנוכחי נמצא קשר חיובי בין התמודדות ממוקדת רגש ותחושת קונפליקט, ואילו קשר שלילי בין התמודדות נמנעת ותחושת קונפליקט. לפיכך, אולי דווקא

להתמודדות ממוקדת רגש תהיה השפעה על הקשר שבין הקונפליקט ובין תחושות של חרדה ודיכאון בקרב הומוסקסואליים דתיים בישראל.

5.1. השלכות המחקר

למחקר הנוכחי כמה תרומות חשובות לסוגיות הנוגעות לחוויותיהם ותחושותיהם הנפשיות של הומוסקסואליים דתיים בחברה בישראל. ראשית, מחקר זה הוא בין מחקרים מועטים אשר נוגעים לקונפליקט הזהותי אשר חווים הומוסקסואליים דתיים. פורסמו מעט מאוד מחקרים העוסקים בהומוסקסואליים יהודים, ולא מצאנו אף מחקר העוסק בביראותם הנפשית של הומוסקסואליים דתיים בישראל. בנוסף לכך, חשוב לציין כי מחקר זה חלוצי לא רק בסוגייה בה הוא עוסק אלא גם באופיו של המחקר. רוב המחקרים הקיימים הם מחקרים בעלי אופי איכותני אשר בו מספר המשתתפים קטן מאוד. מחקר זה לעומת זאת, הוא מחקר כמותני אשר בו מספר המשתתפים גדול (144 משתתפים).

שנית, בימים אלו השיח הנוגע לאוכלוסייה של הומוסקסואליים דתיים הולך ומתרחב בישראל בכלל ובקהילות הדתיות בפרט. העולם הרבני וההלכתי בישראל משנה את כיוונו משלילה מלאה של המיניות ההומוסקסואלית לקראת יתר פתיחות, ניסון להבין ולקבל את הגברים ההומוסקסואליים. ישנה חשיבות גדולה למחקר מסוג זה אשר מעלה את המודעות לקונפליקטים ולקשיים אשר איתם מתמודדים הומוסקסואליים דתיים. בחברה הדתית והחילונית כאחד ישנה בורות גדולה בכל הנוגע לעצם קיומו של אדם בעל זהות דתית והומוסקסואלית. ישנם רבים אשר חושבים כי לא קיים "יצור" כזה ואחרים בקהילה הדתית אינם מוכנים לקבל שנטייה זו בכלל קיימת (רבים שאלו אם בכלל יש מספיק הומואים דתיים כדי לקיים מדגם מייצג למחקר מסוג זה). מחקר זה מראה כי אוכלוסייה זו קיימת, היא אינה קטנה כלל, ולא ניתן להתעלם מקבוצה זו יותר. מחקר זה מציג את הקשיים והקונפליקטים היום-יומיים אשר בהם נתקלים הומוסקסואליים דתיים ומציב דרישה בפני קהילת אנשי המקצוע והרבנים לתת את הדעת ולדון במלוא הרצינות על דרכי ההתמודדות ועל העזרה אשר יקלו על אוכלוסייה זו.

5.2. השלכות יישומיות למחקר

מחקר זה מצביע על תחושות הקונפליקט של הומוסקסואליים דתיים בישראל ואת ההשלכות הנפשיות של קונפליקט זה, ומעלה לראשונה את קולה של אוכלוסייה אשר לרוב נחבאת אל הכלים ואינה מוכנה להיחשף. תוצאות המחקר מאפשרות לנו לבחון לעומק את הקשיים אשר חווים הומוסקסואליים

דתיים בישראל. מתוך המחקר אנו רואים כי הומוסקסואליים אשר מגדירים עצמם דתיים, נמצאים בסכנה גדולה יותר מאשר הומוסקסואליים בחברה הכללית לחוות דיכאון, חרדה ובדידות. בנוסף לכך מצאנו כי רוב ההומוסקסואלים הדתיים אינם מצליחים לקיים שתי זהויות אלו בכפיפה אחת ועל כן חווים קונפליקט קשה ביניהן.

המחקר הנוכחי, מאפשר לרבנים ולאנשי מקצוע אשר אליהם פונים הומוסקסואליים בעלי זהות דתית, להכיר את אשר מתחולל בנפשו של אדם אשר מתמודד עם הניגודיות הקיימת בין זהותו הדתית וזהותו המינית הומוסקסואלית אשר לשתייהן הוא חש מחויבות גדולה ובכך להבין את הקושי הגדול אתו הם מתמודדים על בסיס יום-יומי. בנוסף לכך, נפרשות בפניהם ההשפעות שישנן לקונפליקט זה על בריאות הנפש של הומוסקסואליים דתיים. ידע זה יכול לתרום רבות לאנשי מקצוע ולרבנים בסיוע שהם מספקים לאלה אשר פונים אליהם לעזרה.

5.3. מגבלות המחקר

למחקר זה מספר מגבלות. הראשונה היא באוכלוסיית המחקר. בעיה זו נובעת מאופי הפנייה אל המשתתפים אשר נעשתה באמצעות פרסום ברשימת דיוור של ארגונים הפונים להומוסקסואלים דתיים בישראל. רוב החברים בארגונים אלו שייכים למגזר הדתי לאומי בישראל ומעטים מאוד משתייכים למגזר החרדי, דבר המביא לכך שאופי המדגם הומוגני ואולי מוטה, ואינו מביא לידי ביטוי את תחושותיהם ואת חוויותיהם של מגזר שלם וגדול אשר גם השייכים אליו צריכים להתמודד עם שתי זהויות מנוגדות של הזהות הדתית והזהות המינית ההומוסקסואלית.

כמו כן חשוב לציין כי כמקובל במחקרים מסוג זה היה קושי גדול באיסוף משתתפים למחקר. האוכלוסייה ההומוסקסואלית היא אוכלוסייה רגישה ביותר אשר נוטה לשמור על פרטיותה. האוכלוסייה ההומוסקסואלית הדתית קנאית לפרטיותה אף יותר. רוב האירגונים הקיימים מסרבים לפרסם שאלוני מחקר באתרי האינטרנט שלהם וכן בפורומים אשר הם מנהלים. בעקבות כך היה קושי גדול מאוד לאתר אנשים אשר מתאימים לאופי המחקר ואשר יהיו מוכנים להשתתף ולענות על שאלונים. במחקר זה הסכים אירגון אחד לפרסם את השאלונים ברשימת הדיוור שלו. מכך עולה כי יכולה להיווצר במחקר זה הטייה של המשתתפים רק לכאלו אשר מזוהים עם ארגון זה ואשר רשומים ברשימת הדיוור שלו. חשוב לציין כי שאלוני המחקר פורסמו גם בפורומים אשר אינם מנהלים על ידי ארגון מסוים ובאמצעות מכרים של החוקרת אשר העבירו את השאלונים לחבריהם.

מגבלה נוספת היא צורת הפצת השאלונים אשר נעשתה באמצעות פרסום באינטרנט. המענה על השאלונים נעשה באמצעות קישור אינטרנטי שהופץ בפורומים שונים, ללא מעקב אחר המשיבים, זהותם או שייכותם לקבוצה. כך יוצא שאי אפשר לעקוב אם אדם ענה על השאלון יותר מפעם אחת, או אף אם האדם אשר ענה על השאלון באמת שייך לקבוצה אליה פונה המחקר. במחקר זה אנו סומכים על המשתתפים ועל היותם כנים ואמינים.

מגבלה שלישית במחקר זה היא כלי המחקר הנוגע לתחושת הקונפליקט (שאלון למדידת קונפליקט בין נטייה מינית וזהות דתית). הכלי אשר נבנה במיוחד לצורכי המחקר לא נבדק על מדגמים אחרים. אומנם במחקר זה נמצאה לו מהימנות פנימית גבוהה, אך הוא לא נוסה במחקרים קודמים. חשוב היה לבנות כלי זה מכיוון שעוד לא קיים כלי אשר מודד תחושת קונפליקט בין זהות דתית וזהות מינית הומוסקסואלית, אשר נוגע לשלושת המדדים אשר נבדקו במחקר זה ואשר מראה את תחושת הקונפליקט במישור הקוגניטיבי, רגשי ומעשי. עוד חשוב לציין כי במחקר הנוכחי ענו על שאלון זה הומוסקסואליים חילוניים, אשר השאלון רלוונטי פחות עבורם.

5.4. מחקרים עתידיים

קבוצת המחקר, היא קבוצה שכמעט לא נחקרה בכלל ועדיין ארוכה הדרך להבנת התהליכים והחוויות של אנשי קבוצה זו. מחקרים עתידיים יכולים לבדוק למשל את סוגיית המגדר. הדת היהודית מתייחסת בצורה שונה לגברים הומוסקסואליים ולנשים לסביות. האיסור על הומוסקסואליות בין גברים כתובה מפורשות בתורה והעונש על קיום יחסים אלו הוא מוות. זאת בשונה מיחסים בין שתי נשים שאיסורם נובע מפרשנות הלכתית ואין עליהן עונש כרת. על כן יש מקום לחקור אם תחושת הקונפליקט נחוות גם על ידי לסביות דתיות ואת ההשפעות של קונפליקט זה אצלן.

כמו כן אפשר לבדוק אם לסוגיית האמונה יש השפעה שונה מאשר לסוגייה של קיום מעשי של המצוות כפי שנבחן במחקר זה. השאלון אשר מדד את רמת הדתיות במחקר הנוכחי נגע רק לפן של קיום מעשי של מצוות כגון, שמירת שבת, אכילת אוכל כשר, השתתפות בתפילות וכן הלאה. על כן יש לבדוק אם הפן האמוני משפיע על תחושת קונפליקט בין זהות דתית ונטייה מינית הומוסקסואלית.

במחקרים אשר נעשו בקרב האוכלוסייה ההומוסקסואלית הנוצרית נבחנו הדרכים השונות אשר באמצעותן מתירים הומוסקסואלים את הקונפליקט בין זהותם המינית וזהותם הדתית. בארץ, לא נערך

עד כה מחקר אשר בוחן את הכיוונים השונים אשר עומדים בפני הומוסקסואליים דתיים. כיוון נוסף אפשרי למחקרים עתידיים הוא לבדוק את הפתרונות השונים של הומוסקסואליים דתיים בישראל להחלשת או אף פיתרון הקונפליקט הזהותי.

מחקר זה לא בחן כלל את ההשפעות של סביבתו של הפרט על תחושת הקונפליקט ועל בריאותו הנפשית, למעט היותו בתוך זוגיות יציבה. מחקרים נוספים יכולים לבחון אם לקבלתה של המשפחה את נטייתו ההומוסקסואלית של הפרט ישנה השפעה. גורמים נוספים הם קבלה של הקהילה הדתית שאליה משתייך הפרט וכן קבלה של קבוצת השווים ההטרוסקסואלית.

5.5. סיכום

החברה הדתית בישראל נמצאת בימים אלו בתהליכים של שינוי ופיתוח מודעות כלפי הומוסקסואליים דתיים. אך האיסור על קיום משכב זכר אשר מוזכר בתורה ואשר העונש עליו הוא מוות, משפיע רבות על הלכי הרוח והיחס כלפי הומוסקסואליים בחברה הדתית בישראל. בשל כך, חווים הומוסקסואליים קונפליקט קשה בין זהותם המינית וזהותם הדתית, קונפליקט אשר נפרש על פני רבדים קוגניטיביים, רגשיים ומעשיים.

ממצאי המחקר מלמדים כי ככל שרמת הדתיות של הפרט גדולה יותר כך תחושת הקונפליקט הזהותי גבוהה יותר. כמו כן ישנו קשר ברור ומובהק בין תחושת קונפליקט בין זהות דתית וזהות מינית לבין בריאותו הנפשית של הפרט. עוד מלמד המחקר כי כאשר בוחנים את בריאותם הנפשית של הומוסקסואליים דתיים בהשוואה להומוסקסואליים חילוניים בישראל, ניתן לראות כי בריאותם הנפשית של הדתיים נמוכה יותר מבריאותם הנפשית של החילוניים. מחקר זה בחן את דרכי ההתמודדות של הומוסקסואליים דתיים במצבי דחק הקשורים לנטייתם המינית ולחויית הקונפליקט. בין הממצאים ניתן לראות כי התמודדות ממוקדת רגש היא ההתמודדות אשר אליה נוטים הומוסקסואליים דתיים.

מחקר זה הוא הראשון אשר בוחן באופן כמותני את תחושת הקונפליקט של הומוסקסואליים דתיים ואת ההשפעה על בריאותם הנפשית. לאור מיעוט המחקרים בנושא, תורם המחקר בצורה משמעותית להבנת החוויות הקוגניטיביות, הרגשיות והנפשיות של הומוסקסואליים דתיים בישראל. בנוסף לכך, הסוגיות אשר נבחנות במחקר מעלות את המודעות ומפתחות את הידע בנושא ובכך תורמות לשיח המתפתח בחברה הדתית והחילונית בישראל בנוגע לחייהם של הומוסקסואליים דתיים. ממצאי המחקר מצביעים על החשיבות לרגישות תרבותית - דתית וכן לרגישות לנטייה המינית הן אצל מטפלים והן אצל רבנים אשר אליהם פונים הומוסקסואליים דתיים לעזרה. כמו כן תורם המחקר להכרה כי הומוסקסואליים דתיים אינם קבוצה זניחה אשר ניתן להתעלם מהקשיים ומהצרכים שלה, אלא מדובר באוכלוסייה גדולה. יש חשיבות גדולה להמשך הדיון במאפיינים שלה, בקשיים שבהם נתקלים חברי הקבוצה ובאופנים השונים אשר בהם אפשר לעזור להם.

6. ביבליוגרפיה

- קוליק, ל. וחדד, מ. (2012). הומופוביה מופנמת ותחושת לחץ בקרב משתתפים בקבוצות תמיכה להומוסקסואלים: חילונים מול חרדים. *חברה ורווחה, לב*, 209 - 236.
- שביידל, ז. (2001). מתלבטים עם בחירה: דילמות ודרכי התמודדות של בני נוער הומוסקסואלים בציבור הציוני - דתי בישראל. *מפגש לעבודה חינוכית - סוציאלית*, 33, 123 - 136.
- Barnes, M. B., & Meyer, I. H. (2012). Religious affiliation, internalized homophobia, and mental health in lesbian, gay men and bisexuals. *American Journal of Orthopsychiatry*, 82, 505-515.
- Barton, B. (2010). "Abomination" - Life as a bible belt gay. *Journal of Homosexuality*, 57, 465 - 484.
- Baumeister, R. F., Shapiro, J. P., & Tice, D. M. (1985). Two kinds of identity crisis. *Journal of Personality*, 53, 407-424
- Dahl, A., & Galliher, R. (2010). Sexual minority young adult religiosity, sexual orientation conflict, self-esteem and depressive symptoms. *Journal of Gay and Lesbian Mental Health*, 14, 271 - 290.
- Dahl, A., & Galliher, R. (2012). The interplay of sexual and religious identity development in LGBTQ adolescent and young adult: A qualitative inquiry. *An International Journal of Theory and Research*, 12, 217 - 246.
- David, S., & Knight, B., G. (2008). Stress and coping among gay men: Age and ethnic differences. *Psychology and Aging*, 23, 62-69.
- Deutsch, M., Coleman, P. T., & Marcus, E. C. (Eds.). (2006). *The handbook of conflict resolution: Theory and practice*. San Francisco, CA: Jossey - Bass.

- Elizur, Y., & Mintzer, A. (2003). Gay males intimate relationship quality: The roles of attachment security, gay identity, social support and income. *Personal Relationships, 10*, 411-435.
- Exline, J. J., & Rose, E. (2005). Religious and spiritual struggles. In R. F. Paloutzian & C. L. Park (Eds.), *Handbook of the psychology of religion and spirituality* (pp. 315-330). New York, NY: Guilford Press.
- Floyd, F. J., & Stein, T. S. (2002). Sexual orientation identity formation among gay, lesbian, and bisexual youths: Multiple patterns of milestone experience. *Journal of Research on Adolescence, 12*, 167 - 191.
- Frisell, T., Lichtenstein, P., Rahman, Q., & Langstrom, N. (2010). Psychiatric morbidity associated with same - sex sexual behavior: Influence of minority stress and familial factors. *Psychological Medicine, 40*, 315-324.
- Garcia, D. I., Gray - Stanley, J. & Ramirez - Valles, J. (2008). "The priest obviously doesn't know that I'm gay": The religious and spiritual journeys of Latino gay men. *Journal of Homosexuality, 55*, 411-436.
- Hamblin, R. & Gross, A. M. (2013). Role of religious attendance and identity conflict in psychological well-being. *Journal of Religion and Health, 52*, 817 - 827.
- Harris, J. I., Cook, S. W., & Kashubeck - West, s. (2008). Religious attitudes, internalized homophobia' and identity in gay and lesbian adult. *Journal of Gay and Lesbian Mental Health, 12*, 205 - 225.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation and conditional process analysis: A regression based approach*. New York, NY: Guilford Press.

- Lalich, J., & McLaren, K. (2010). Inside an outcast: Multifaceted stigma and redemption in the lives of gay and lesbian Jehova's Witnesses. *Journal of Homosexuality, 57*, 1303 - 1333.
- Levy, D. L., & Reeves, P. (2011). Resolving identity conflict: Gay, lesbian, and queer individuals with a Christian upbringing. *Journal of Gay and Lesbian Social Services, 23*, 53 - 68.
- Lewis, N. M. (2009). Mental health in sexual minorities: Recent indicators, trends, and their relationship to place in North America and Europe. *Health and Place, 15*, 1029-1045.
- Mark, N. (2008). Identities in conflict: Forging an orthodox gay identity. *Journal of Gay and Lesbian Mental Health, 12*, 179 - 194.
- Marshal, M. P., Dietz, L. J., Friedman, M. S., Stall, R., Smith, H. A., McGinley, J. et. Al. (2011). Suicidality and depression disparities between sexual minority and heterosexual youth: A meta analytic review. *Journal of Adolescent Health, 49*, 115-123.
- McAndrew, S., & Warne, T. (2010). Coming out to talk about suicide: Gay men and suicidality. *International Journal of Mental Health Nursing, 19*, 92-101.
- McLaren, S., Jude, B., & McLachlan, A. (2007). Sexual orientation, sense of belonging and deppretion in Australian men. *International Journal of Men's Health, 6*, 259-272.

- Pitt, R. N. (2009). "Still looking for my Jonathen": Gay black men's management of religious and sexual identity conflicts. *Journal of Homosexuality*, 57, 39 - 53.
- Ream, G. L., & Savin - Williams, R. C. (2005). Reconciling Christianity and positive non - heterosexual identity in adolescence, with implications for psychological well-being. *Journal of Gay and Lesbian Issues in Education*, 2, 19 - 36.
- Rodriguez, E. M. (2010). At the intersection of church and gay: A review of psychological research on gay and lesbian Christians. *Journal of Homosexuality*, 57, 5 - 38.
- Rodriguz, E., & Ouellette, S. C. (2000). Gay and lesbian Christians: homosexual and religious identity integration in the members and participants of a gay - positive church. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 3, 333 - 348.
- Sandfort, T. G. M., Bakker, F., Schellevis, F., & Vanwesenbeeck, I. (2009). Coping styles as mediator of sexual orientation – related health differences. *Archive Sex and Behavior*, 38, 253 - 263.
- Schuck, K. D., & Liddle, B. J. (2001). Religious conflict experienced by lesbian, gay, and bisexual individuals. *Journal of Gay and Lesbian Psychotherapy*, 5, 63 - 82.
- Shenkman, G. & Shmotkin, D. (2011). Mental health among Israeli homosexuals adolescents and young adults. *Journal of Homosexuality*, 58, 97-116.
- Shilo, G. & Savaya, R. (2012). Mental health of lesbian, gay, and bisexual youth and young adults: differential effect of age, gender, religiosity, and sexual orientation. *Journal of Research on Adolescence*, 22, 310-325.

Smolowitz, M. (Producer), & DuBowski, S. S. (Director). (2001). Trembling before g -
d [Film]. New York: NewYors Films.

Subhi, N., & Geelan, D. (2012). When Christianity and homosexuality collide:
Understanding the potential intrapersonal conflict. *Journal of Homosexuality, 59*,
1382-1402.

Talley, A. E., & Bettencourt, B. A. (2011). The moderator roles of coping style and
identity disclosure in the relationship between perceived sexual stigma and
psychological distress. *Journal of Applied Social Psychology, 41*, 2883-2903.

Troiden, R. R. (1989). The formation of homosexual identities. *Journal of
Homosexuality, 17*, 43-73.

7. נספחים

7.1. נספח מספר 1 – שאלון דמוגרפי

שלום רב,

מטרת השאלון לאסוף מידע על מספר מאפיינים אישיים וגישות כלפי הדת. אין תשובות נכונות או שגויות וחשוב שתענה בצורה כנה ומלאה. התשובות הינן חסויות וישמשו למחקר זה בלבד. תודה על שיתוף הפעולה.

שאלון פרטי רקע:

1. מהו גילך (בשנים)? _____
2. השכלה (הקף בעיגול): 1. תיכונית 2. חלקית 3. אקדמאית מלאה
מספר שנות לימוד: _____
3. ארץ לידה: _____
4. רמת דתיות: 1. לא דתי 2. מסורתי 3. דתי 4. דתי מאוד 5. חרדי
5. מצב משפחתי: 1. רווק 2. נשוי 3. גרוש 4. אחר (פרט)
6. האם אתה נמצא בקשר זוגי (הקף בעיגול)? 1. כן 2. לא

7.2 .נספח מספר 2 – שאלון רמת דתיות

לפניך משפטים המתארים את עמדתך ודפוסי התנהגותך כלפי הדת. אנא סמן בעיגול את התשובה המשקפת בצורה הטובה ביותר את התנהגותך.

כן	לא		
1	0	האם אתה הולך לבית כנסת לפחות פעם בשבוע?	.1
1	0	האם אתה נוסע בשבת?	.2
1	0	האם אתה עושה קידוש בערב שבת?	.3
1	0	האם אתה קונה רק בשר כשר?	.4
1	0	האם אתה חובש כיפה?	.5
1	0	האם אתה צם ביום כיפור?	.6
1	0	האם אתה מניח תפילין?	.7
1	0	האם עושים אצלך בבית, או שאתה שומע בבית הכנסת הבדלה במוצאי שבת?	.8
1	0	האם אתה מפריד בין כלים של חלב לכלים של בשר?	.9
1	0	האם אתה אוכל לחם בפסח?	.10
1	0	האם אתה משתמש בביתך בכלים הכשרים במיוחד לחג הפסח?	.11
1	0	האם אתה מתפלל בשבת?	.12
1	0	האם יש אצלך מזוזה בכניסה לבית או לדירה?	.13
1	0	האם מדליקים אצלך בבית נרות חנוכה?	.14

7.3 .נספח מספר 3 – שאלון למדידת הקונפליקט בין נטייה מינית וזהות דתית

לפניך מספר משפטים המתארים את התחושות וההתנהגויות המתלוות למצב בו קיים קונפליקט בין זהות דתית ונטייה מינית. ליד כל אחד מהשפטים סמן עד כמה אתה חש את המתואר במשפט.

תמיד	כמעט תמיד	לעיתים קרובות	לעיתים רחוקות	אף פעם		
5	4	3	2	1	1	אני מוטרד מכך שנטייתי המינית אינה מקובלת בחברה הדתית אליה אני שייך.
5	4	3	2	1	2	אני מוריד את הכיפה כאשר אני מבלה במועדונים של הקהילה הגאה.
5	4	3	2	1	3	אני מרגיש אשם כאשר אני מתפלל לאחר בילוי בעל אופי מיני עם גבר.
5	4	3	2	1	4	אני חושב על הפער שבין זהותי הדתית ונטייתי המינית.
5	4	3	2	1	5	אני מפריד בין פעילויות בעלות אופי דתי ובין פעילויות הקשורות לנטייתי המינית.
5	4	3	2	1	6	אני מרגיש שאני נקרע בין זהותי הדתית ונטייתי המינית.
5	4	3	2	1	7	אני מוצא עצמי מגלה עיסוק יתר בקונפליקט שבין זהותי הדתית ונטייתי המינית.
5	4	3	2	1	8	אני מביא חברים מסביבתי הדתית לבילוי עם חברים בעלי נטייה מינית זהה לשלי.
5	4	3	2	1	9	כאשר אני חושב על הפער שבין נטייתי המינית וזהותי הדתית אני מרגיש חסר ערך.
5	4	3	2	1	10	אני מקדיש הרבה זמן למחשבה על חוסר ההלימה שבין נטייתי המינית וזהותי הדתית.

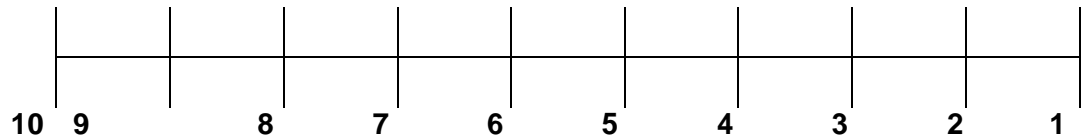

5	4	3	2	1	אני נמנע מהליכה עם בן זוג הומוסקסואל לבית הכנסת.	11
5	4	3	2	1	אני מרגיש שלם כאשר אני חושב על זהותי הדתית ונטייתי המינית.	12

עד כמה הקונפליקט בין הזהות הדתית שלך והנטייה המינית שלך מלחיץ אותך?

במידה רבה מאוד

בכלל לא

7.4 .נספח מספר 4 – שאלון למדידת חרדה תכונתית

להלן מספר משפטים שבהם משתמשים אנשים בדרך כלל כדי לתאר את עצמם.

בחר ספרה המתאימה ביותר לתאר את הרגשתך בדרך כלל.

אל תתעכב זמן רב מדי על משפט כלשהו, אלא תן את התשובה הנראית לך כמתארת בצורה הטובה ביותר את הרגשתך בדרך כלל.

כמעט תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים	אף פעם		
4	3	2	1	יש לי הרגשה נעימה	.1
4	3	2	1	אני מתעייף במהירות	.2
4	3	2	1	מתחשק לי לבכות	.3
4	3	2	1	הייתי רוצה להיות מאושר כמו שאחרים נראים	.4
4	3	2	1	אני מפסיק דברים בגלל שאינני מסוגל להחליט במהירות מספקת	.5
4	3	2	1	אני מרגיש נינוח	.6
4	3	2	1	אני שקט, רגוע ומיושב בדעתי	.7
4	3	2	1	אני מרגיש שאינני מסוגל להתגבר על הקשיים ההולכים ונערמים בדרכי	.8
4	3	2	1	אני מודאג יותר מדי בגלל דבר שבעצם אינו כה חשוב	.9
4	3	2	1	אני מאושר	.10
4	3	2	1	אני נוטה לקבל דברים בצורה קשה	.11
4	3	2	1	חסר לי בטחון עצמי	.12
4	3	2	1	אני מרגיש ביטחון	.13
4	3	2	1	אני עצוב	.14

4	3	2	1	15. אני מרגיש מדוכא
4	3	2	1	16. אני שבע רצון
4	3	2	1	17. מחשבה מסוימת בלתי חשובה מתרוצצת במוחי ומטרידה אותי
4	3	2	1	18. אני מקבלת אכזבות הצורה כל כך קשה שאינני מסוגל להרחיק אותן ממחשבותי
4	3	2	1	19. אני אדם יציב
4	3	2	1	20. כאשר אני חושב על דברים המעניינים ומעסיקים אותי בזמן האחרון אני נכנס למתח ואי שקט

7.5. נספח מספר 5 – שאלון למדידת חרדה מצבית

להלן מספר משפטים שבהם משתמשים אנשים בדרך כלל כדי לתאר את עצמם.

בחר בספרה המתאימה ביותר לתיאור הרגשתך במצבים הנוגעים לנטייתך המינית.

אל תתעכב זמן רב מדי על משפט כלשהו, אלא תן את התשובה הנראית לך כמתארח בצורה הטובה ביותר את רגשותייך.

מאוד	במידה בינונית	במקצת	כלל לא		
4	3	2	1	אני מרגיש שלו	1.
4	3	2	1	אני מרגיש בטוח	2.
4	3	2	1	אני מתוח	3.
4	3	2	1	יש לי רגשי חרטה	4.
4	3	2	1	אני מרגיש רגוע	5.
4	3	2	1	אני מרגיש נרגז	6.
4	3	2	1	אני חושש כעת מאסונות שעלולים לקרות	7.
4	3	2	1	אני מרגיש נינוח	8.
4	3	2	1	אני חרד	9.
4	3	2	1	אני חש בנוח	10.
4	3	2	1	יש לי הרגשה של ביטחון עצמי	11.
4	3	2	1	אני מרגיש עצבני	12.
4	3	2	1	אני נפחד	13.
4	3	2	1	אני מרגיש מתיחות רבה	14.
4	3	2	1	אני משוחרר ממתח	15.
4	3	2	1	אני מרגיש מרוצה	16.

4	3	2	1	אני מודאג	.17
4	3	2	1	אני חש התרגשות יתר ומבוכה	.18
4	3	2	1	אני שמח	.19
4	3	2	1	יש לי הרשה נעימה	.20

7.6 .נספח מספר 6 – שאלון לבדיקת תחושת בדידות

המשפטים הבאים מתארים יחסים בין אנשים.

ליד כל אחד מהמשפטים סמן על ידי הקפה בעיגול באיזה מידה הנאמר במשפט מתאים לך :

במידה רבה	במידה בינונית	במידה מעטה	בכלל לא		
4	3	2	1	1.	אני מרגיש בראש אחד עם האנשים סביבי
4	3	2	1	2.	חסרה לי חברה
4	3	2	1	3.	אין לי למי לפנות
4	3	2	1	4.	אני לא מרגיש בודד
4	3	2	1	5.	אני מרגיש שאני חלק מחבורת ידים
4	3	2	1	6.	יש לי הרבה במשותף עם אנשים סביבי
4	3	2	1	7.	אני לא מרגיש קרוב לאף אחד
4	3	2	1	8.	תחומי ההתעניינות שלי ורעיונותיי אינם כמו של אנשים בסביבתי
4	3	2	1	9.	אני אדם מאוד חברותי
4	3	2	1	10.	יש אנשים שאני מרגיש קרוב אליהם
4	3	2	1	11.	אני מרגיש שאני לא בעניינים
4	3	2	1	12.	היחסים החברתיים שלי הם לא עמוקים (שטחיים)
4	3	2	1	13.	אך אחד לא מכיר אותי ממש טוב
4	3	2	1	14.	אני מרגיש מבודד מאחרים
4	3	2	1	15.	כשאני רוצה אני יכול למצוא לי חברה
4	3	2	1	16.	יש אנשים שממש מבינים אותי

4	3	2	1	17. אני לא מאושר כשאני מסוגר
4	3	2	1	18. אנשים הם מסביבי אבל לא איתי באמת
4	3	2	1	19. יש אנשים שאיתם אני יכול לדבר
4	3	2	1	20. יש אנשים שאליהם אני יכול לפנות

7.7. נספח מספר 7 – שאלון למדידת אסטרטגית התמודדות

לפניך דרכי תגובה למגוון מצבים קשים לוחצים או מעציבים. לגבי כל אחד מהמשפטים הבאים, סמן באיזו מידה את עוסק בסוגים אלו של פעילויות כאשר אתה נתקל במצב קשה, מלחיץ או מעציב הקשור לנטייתך המינית.

הרבה מאוד				בכלל לא		
5	4	3	2	1	1. לוקח פסק זמן ומסתלק מהמצב	
5	4	3	2	1	2. מתמקד בבעיה ורואה כיצד אני יכול לפתור אותה	
5	4	3	2	1	3. מאשים את עצמי שנכנסתי למצב	
5	4	3	2	1	4. מפנק את עצמי באיזה שהוא מאכל או חטיף האהובים עליי	
5	4	3	2	1	5. חושב כיצד פתרתי בעבר בעיות דומות	
5	4	3	2	1	6. מבקר חבר	
5	4	3	2	1	7. מחליט על דרך פעולה ופועל לפיה	
5	4	3	2	1	8. קונה לעצמי משהו	
5	4	3	2	1	9. מאשים את עצמי שהייתי מדי רגשני בקשר למצב	
5	4	3	2	1	10. פועל להבנת המצב	
5	4	3	2	1	11. נעשה עצבני, מוטרד מאוד	
5	4	3	2	1	12. נוקט מיד בפעולה מתקנת	
5	4	3	2	1	13. מאשים את עצמי שאינני יודע מה לעשות	
5	4	3	2	1	14. מבלה בחברת אדם מיוחד	
5	4	3	2	1	15. חושב על האירוע ולומד מהשגיאות שלי	
5	4	3	2	1	16. מרגיש שהלוואי ויכולתי לשנות את מה	

					שקרה ואיך שהרגשתי	
5	4	3	2	1	יוצא למסעדה או לחטוף משהו קל	.17
5	4	3	2	1	מנתח את הבעיה לפני שאני מגיב	.18
5	4	3	2	1	מתמקד במגרעות שלי	.19
5	4	3	2	1	מטלפן לחבר	.20
5	4	3	2	1	מרגיש חרדה מכך שאינני יכול להתמודד	.21

7.8 .נספח מספר 8 – שאלון למדידת דיכאון

לפניך מספר משפטים המתארים תחושות ורגשות אשר פוקדים אותנו בחי היום-יום. קרא כל משפט וסמן בעיגול את המספר המתאר כמה ימים במהלך השבוע האחרון הרגשת את התחושה המתוארת במשפט.

בשבוע האחרון בכמה ימים הרגשת:

אף יום	לעיתים	לעיתים קרובות	יום-יום		
1	2	3	4		
1	2	3	4	חוסר חשק לעשות משהו	1.
1	2	3	4	הרגשת משועמם וחסר עניין	2.
1	2	3	4	בוכה בקלות או מתחשק לך לבכות	3.
1	2	3	4	חש עצוב או נוגה	4.
1	2	3	4	מרגיש שהקצב הואט או מעט אנרגיה	5.
1	2	3	4	מאשים עצמך בכל דבר	6.
1	2	3	4	נפגע בקלות	7.
1	2	3	4	מתקשה לזכור דברים	8.
1	2	3	4	מרגיש שהמוח ריק	9.
1	2	3	4	מתקשה להתרכז במה שאתה עושה	10.
1	2	3	4	עליך לעשות דברים באיטיות כדי להבטיח שאתה עושה אותם כהלכה	11.
1	2	3	4	חש ביקורתי כלפי אחרים	12.
1	2	3	4	מתעצבן או מתרגז בקלות	13.
1	2	3	4	יש התפרצויות זעם שאינך יכול לשלוט בהם	14.
1	2	3	4	כועס בגלל דברים פעוטי ערך	15.
1	2	3	4	חש מתוח מאוד	16.

1	2	3	4	מפוחד או מרגיש פחד	.17
1	2	3	4	דואג מכל דבר	.18
1	2	3	4	חש לכוד	19
1	2	3	4	חש בודד	.20
1	2	3	4	חש חסר אונים ביחס לעתיד	.21
1	2	3	4	חש שכל דבר דורש מאמץ	.22
1	2	3		חש חסר ערך	.23
1	2	3	4	קשה להירדם או להמשיך לישון	.24
1	2	3	4	יש לך מחשבות לשים קץ לחיידך	25

**Religious identity and Homosexual identity: The
Conflict, Mental Health and Coping Strategy.**

Atara Zevulun

**THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIRMENTS THE MASTER'S DEGREE**

University of Haifa

Faculty of Education

Department of Counseling and Human Development

**Religious Identity and Homosexual Identity: The
Conflict, Mental Health and Coping Strategy.**

By: Atara Zevulun

Supervised by: Prof. Moshe Zeidner

**THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIRMENTS THE MASTER'S DEGREE**

University of Haifa

Faculty of Education

Department of Counseling and Human Development

Religious Identity and Homosexual Identity: Conflict, Mental Health and Coping Strategy.

Atara Zevulun

Abstract

Until the 21st century a religious-homosexual or a religious-Lesbian were considered an oxymoron, and no public discourse or research on the subject were conducted. This was due to the widespread approach and assumption at the time that this phenomenon "did not exist" within the religious community (Schweidel, 2001). It can reasonably be assumed that this assumption was based on the severity of the Jewish halakhic perception of homosexuality, according to which a person who engages in homosexual relations is judged not only as a "sinner" similar to other transgressors, but also as one who acts against nature. The prohibition against two men engaging in sexual relations with each other is a prohibition from the Torah, and is included in the proscriptions against forbidden sexual relations, "You shall not lie with a male as with a woman; it is an abomination" (Leviticus 18:22); "If a man lies with a male as with a woman, both of them have committed an abomination; they shall surely be put to death; their blood is upon them" (Leviticus 20:13). Although in recent years discourse on the issue concerning religious homosexuals has arisen and expanded, and it is even possible to hear a minority of rabbinical voices calling for formalization of solutions for including homosexuals under Jewish halakhic

protection, halakhic and religious-social opposition to homosexuals in Israel is still at its peak.

The identity conflict theory (Baumeiser et al.,1985) argues that when a person has two or more identities that are mutually contradictory in their demands and values, a conflict arises within the individual between the two identities. Studies conducted among the Christian population examined the issue of conflict that occurs between religious identity and homosexual identity. They found that there does indeed exist within them an identity conflict as defined by Conflict Theory, and that it influences this population's mental health (Dahl & Galliher, 2010; Dahl & Galliher, 2012; Lalich & McLaren, 2010; Levy & Reeves, 2011; Schuck & Liddle, 2008).

In the contemporary world of research, few quantitative studies examined the issue of conflict that exists between homosexual identity and religious identity and the mental health of religious homosexuals. Furthermore, there are almost no studies on this issue in the Jewish world generally, and in the Israeli religious world in particular. The primary research goal stems from that, namely to examine quantitatively whether an identity conflict exists among religious homosexuals in Israel, and how this conflict affects their mental health. Moreover, this study examines the differences in mental health between religious homosexuals as compared to secular homosexuals. The final goal of this study is to examine which coping methods are used by religious homosexuals to deal with the sense of identity conflict and with the difficulties connected with their sexual orientation.

The main research hypotheses are:

1. An individual's level of religiosity will be positively related to the sense of conflict between homosexual identity and religious identity.
2. An individual's sense of conflict will be positively related to levels of anxiety, depression and isolation.
3. A positive, significant association will be found between participants' levels of religiosity and levels of anxiety, depression and loneliness.
4. Significant differences will be found between those with a secular identity and those with a religious identity, in levels of anxiety, depression and loneliness. Those with a religious identity will show greater levels of these variables.
5. Differences will be found between religious participants in relationships and those who are not in relationships, in their level of conflict.
6. Being in a relationship will be found to be a moderating factor in the association between level of conflict and loneliness, depression and anxiety.
7. A positive significant relationship will be found between sense of conflict and coping method – emotionally centered and avoidance centered.
8. Avoidance coping will constitute a moderating factor in the association between sense of conflict and anxiety and depression.

One hundred and forty-four homosexuals participated in the study, 73 of whom define themselves as religious and 71 as secular. Most study participants

were born in Israel. Almost half of the participants had full academic education, and nearly half were high school graduates.

Participants completed the following questionnaires: a demographic schedule, a questionnaire for testing sense of loneliness – The UCLA loneliness scale (Russell, 1996), a questionnaire for measuring coping strategies – CISS-SSC (Endler & Parker, 1990), a questionnaire for measuring depression CES-D (Radloff, 1977), a questionnaire for measuring state trait anxiety – State Trait Anxiety Inventory – (Spielberger, Gorsuch & Lushene, 1970), a religious level questionnaire (Ben-Meir & Kedem, 1979), and a questionnaire for measuring conflict between sexual orientation and religious identity. The latter questionnaire was written for this study, and measures the level of conflict between the individual's religious identity and their sexual orientation.

As predicted, religious homosexuals experience inter-identity conflict, and the greater their level of religiosity, the higher the sense of conflict. It was found that the identity conflict affects homosexuals' mental health, and that there is a positive association between sense of conflict and sense of anxiety, depression and loneliness. Furthermore, in this study it was found that there are significant differences between the mental health of religious and secular homosexuals, and that religious homosexuals experience higher levels of anxiety, depression and loneliness. It was further found that religious homosexuals in relationships experience lower levels of identity conflict, but contrary to our assumption, no moderating effect was found for the relationship variable on the association between sense of conflict and mental health. In accordance with the research hypothesis

relating to the question of the individual's coping mechanisms with sexual orientation identity conflict, a positive association was found between the sense of conflict and emotionally centered coping. Contrary to expectations, no moderating influence was found for avoidance coping on the association between avoidance coping and sense of anxiety and depression.

The present study contributes to the discourse currently taking place regarding the issue of homosexuals in Israel's religious society, and increases awareness of the existence of those who have a homosexual identity and a religious identity. Furthermore, it enables the rabbis and professionals to whom homosexuals with a religious identity turn, to recognize what is happening in the self of an individual coping with the contradiction existing between his religious identity and his homosexual identity, to both of which he feels greatly committed. This study enables understanding of the great difficulty with which religious homosexuals cope, and the effects of this identity conflict on their mental health. By means of this knowledge, professionals and rabbis who provide an address for religious homosexuals to turn for help, can provide a sensitive, appropriate response.